

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**De Ivstitia Et Ivre Libri Decem, Reuerendi P. F. Dominici
Soto, Segobiensis, Ord. Præd. Theologi præclariss.**

Soto, Domingo de

Venetiis, 1608

Qvaestio II. De iustitia.

urn:nbn:de:hbz:466:1-38878

fati forsitan quis hoc obmoliatur argumen-
tum. Esto ita sit, quod filius quâ diu est sub
cura parentum, aliquid sit patris, tamē post
quam emancipatus est, iam inde, sua qua-
dra viuens sit ciuis, sicuti est pater, cui deinceps
publici magistratus pariter decernuntur. Immo quandoque est patre superior
puta vel prætor, vel consul, vel dux belli.
Item inter patrem & filium possunt tunc
celebrari contractus emptionis, vëditionis,
& alij in quibus iuris ratio æqua libra vtrin-
que pendet: ergo inter patrem & filium in
teuenire potest perfecta ratio iusti. Atqui
hoc annuere videtur diuus Thomas in so-
lutione secundi argumenti, vbi ait quod
pater & filius, donatus & seruus, considera-
ri possunt vt sunt homines, & vt vnus est ali-
quid alterius, & ideo etiam dantur aliqua
leges de patribus quomodo se debeant ha-
bere erga filios. Caietanus contendit quo-
modo cumq; considerentur filij, non esse ius
simpliciter inter ipsos & parentes, sed secū-
dum quid. Nam ius, inquit, quod est inter
eos quatenus homines, modificatur per il-
lud, quod vnus est pars alterius. Et ideo fit
ius secundum quod, puta paternum. At ve-
ro si meum iudicium vllius est momenti, di-
stingerem potius quod quantum ad natu-
ralia iura semper inter filios, etiam eman-
cipatos, & parentes manet ius paternum,
puta quantum ad honores deferendos, &
quantum ad aliqua obsequia, & iuuamina
dum opus illis fuerit filiorum opera, sed
quantum ad ciuilia, ius simpliciter & iustū
est inter illos.

Primū
argum.

S. Tho.
Secūdu.

Caieta.
Solutio
auctoris
risum.

Ad pri-
mū arg.

Ad secū-
dū arg.

Ad 3.

claratum. Tamē illa iura nulla ratione de-
ficiūt a perfecta iustitia, sicuti paterna, quia
est alterius simpliciter ad alterum. Omnia
enim reipublice membra immediatum or-
dinem habēt ad bonum commune, & ideo
tam iustum & inter principem, & ciuem &
inter quemcunq; magistratum & subdi-
tum, quam inter reliquos ciues, sed differūt
illa iura penes diuersa officia, vt loco citato
declaratum est.

QVÆSTIO II.

DE IUSTITIA.

S. Tho. 2. 2. quæst. 58.

ARTICVLVS I.

*Vtrum definitio iustitia a Iuri consulis sit
recte constituta.*

Iuris igitur natura præfinita
sequitur, vt virtutem ipsam
iustitiæ, de qua præsens o-
pus iustitiamus, & definitio
ne monstremus & omnib.
suis numeris circumscribamus. Queritur er-
go vtrum definitio Vlpiani. ff. de iust. &
iur. qua ait. Iustitia est constans & perpetua
uoluntas ius suum vnicuique tribuen-
di, naturam iustitiæ absolute declarat? Et
arguitur a parte negatiua, Philof. s. Eth. ait
iustitiā esse habitum quo iusta operamur
& volumus, non ergo est voluntas, quæ
est potentia. Secundo; Sola Dei vo-
luntas est perpetua, ergo vel iustitia non
est perpetua voluntas, vel non est in homi-
nibus. Tertio perpetuum & constans idem
est, alterum ergo in definitione redundat.
Quarto. Ius reddere, munus est principi
propriū: non ergo id habitui iustitiæ com-
petit. In contrarium est auctoritas Iurif.
consulti.

Ad questionem vnica respondetur af-
firmatiua conclusiōe. Definitio illa sane
intellecta bona est. Etenim cum virtus om-
nis sit habitus electiua, vt 2. Eth. ait Arist.
& habitus ab actu fortiaur speciem, sicuti,
& actus ab obiecto, illa est optima vniuf-
cuiuslibet virtutis definitio, quæ per pro-
priū

Primū
argum.
Aristot.
Secūdu.
Tertiū.
Quartū.

Conclō
iustitia.
Probō.
Aristot.

SOTO
iure
legibus
DIE
13

prium actum & obiectum naturam rei exprimit. Quoniam sicut anima rationalis forma est hominis, sic & actus est forma habitus, iustitia autem, ut supra sepe dictum est & inferius est demonstrandum, est virtus quae habentem ordinat ad alterum, inter quos equalitatem constituit dati & accepti. Quare actus proprius iustitiae est reddere ius unicuique suum. Sunt autem tres conditiones omni virtuti communes, quas Aristot.

Aristot.

2. Ethicorum declarat scilicet ut sciens quis operetur, atque eligens propter finem, & tertio, ut perpetuo & constanter in omnibus actionibus, ut oportet, operetur nam unus aut alter virtutis actus non facit studiosum: sicut neque vna hirundo ver. Vbi ergo iuris petitur aut, iustitia est voluntas, non accipit nomen pro potentia, sed pro eius actu. nam nomen potentia aliquando tribuitur actui, quemadmodum principiorum cognitio, dicitur intellectus. Neque vero est predicatio identica, sed causalis: iustitia enim est habitus, quo fit voluntarius actus, quemadmodum August. super Ioann. ait. Fides est credere quod non vides, id est est habitus credendi. Quare voluntas ponitur loco generis. Oratorio autem modo Iuriconsultus usus est nomine, Voluntas, ad exprimendum in primis proprium virtutis subiectum: sana, quod virilico dicturi sumus, est voluntas. Deinde ad exprimendum virtutis opus, quod debet a sciente & eligente spontaneo proficisci: nam quod per ignorantiam vel per violentiam fit, quia non est voluntarium, non est officium. Et eadem ratione Anselmus, quando in lib. de veritate dixit, quod iustitia est

Anselmus.

rectitudo, non fecit propositionem quam dicunt identicam, sola enim divina voluntas est sua rectitudo: sed usus est propositione causalis, propterea, quod iustitia efficit in opere rectitudinem. Quod autem Vlpian. adiecit, Perpetua, servit ad depromendam tertiam conditionem virtutis Perpetuum enim dupliciter sumitur. Vno modo, ratio ne actus, qui nunquam interruptitur: atque haec perpetuitatis ratio soli Deo competit. Alio modo ratione obiecti, ut scilicet quisque ponat in omni euentu debite & secundum legem operari, & haec conditio necessaria est omni virtuti. Sapienter tamen appoluit, Constans, quod non est idem quod Perpetuum. Nam Perpetuum, solum dicit propositum atque intentionem sic semper operan-

di. Constans autem, addit eiusdem propositi firmitatem, nempe ut homo tali proposito non nutet, & vacillet, sed fixum id gerat. Quae quidem constantia nemini obtingit antequam omnem sit adeptus virtutem, s. ut neque propter avaritiam, neque propter metum, neque propter aliquam voluptatem, aliamve illam affectionem a iustitiae rectitudine deflectat. Vnde Constans, idem est quod vndique quasi tesserat, quadratus frans. Quot enim reperias haberes propositum semper studiosè agendi, qui tamè quia firmis radicibus virtutis non nituntur, identidem dilabuntur. Haec enim ergo genus virtutis iustitiae definitum est. Quod autem adhibuit, ius suum unicuique tribuedi, differentie locum obrinet, iustitiam a ceteris virtutibus discernens, atque adeo eius speciem complens. Ex quo fit Buridanum praeter rationem. s. Ethic. q. 2. negare praedictam definitionem congruere iustitiae quantum ad omnes suos actus. Subdit namque ibidem Iurisperitus, Iuris praeccepta sunt haec. Honestè vivere, Alterum non laedere, Suum cuique tribuere. At ergo Buridanus definitionem hanc soliter per partem iustitiae convenire. Porro autem hoc falsum est, immo exprimit totam iustitiae substantiam. Est enim propria eius functio ius cuique tribuere, ac perinde neminem laedere. Nam, Non occides, Non furtum facies, &c. rationes iustitiae explicat. Prima autem pars Iuriconsulti. Honestè vivere, non est peculiaris actus iustitiae, sed generalis omnium virtutum. Nam iam dictum est omnem virtutem, generalem habere rationem iustitiae: ut inferius hic amplius explicabimus. Et ideo illas pars non includitur in definitione, quae particulari iustitiae adscribitur. Est ergo optima definitio Iuriconsulti immo explicatio quam illa Aristot. Iustitia est habitus iustorum operativus, quia haec non explicat specialem rationem iusti, quae est, ius alteri reddere. Si autem conciliare ambas libet & luculentius elucidare, colligito cum S. Thoma definitionem hanc, Iustitia est habitus quo quisque perpetua constantique voluntate ius suum unicuique tribuit. Neque obstat quod & hoc principi eandem & iudici competat. Nam princeps ius reddit imperando, & dirigendo tanquam custos iusti: virtus autem iustitiae, cuiusque animam promptum reddit, siue princeps sit, siue subditus tanquam obediens rationi, & legi.

Solutio

Primum argum. a parte negatiua. Fig. 2.

Cicero.

Prima conclusio.

Rō con. cōnis.

Aristot.

& legi, vt reddat vnique quod debet. Per hæc ergo soluta restant argumenta in capite quæstionis obiecta-

Solutio

ARTICVLVS II.

Verum iustitia sit virtusque habentem ad alterum ordinat.

Constituta iustitiæ definitione, subsequitur vt eius substantiam, atque in partas qualitates singularim exploremus: id que examinando singulas definitionis particulas. Quæritur ergo circa eius vltimam differentiam, qua est ius suum vnique tribuere, vt ius iustitia proprie sit ad alterum? Et arguitur a parte negatiua, ex illo Apostoli ad Rom. 7. Iustitia Dei est per fidem Iesu Christi: fides nanque non dicitur per comparationem vnus ad alterum. Secundo, iustitia Dei est æterna, & tamen ab æterno non habuit a se alium ad quem eadem referretur, ergo iustitia non est ad alterum. Tertio, Officia iustitiæ etiam si ad alterum sint, moderamine nihilominus eger, & rectificatione in ordine ad egerent nam auarus eger ab se indicat quod habet alienum. Quare vt est Prou. 11. iustitia simplicis dirigit viam eius, ergo iustitia non solum circa ea, quæ sunt ad alterum verum & in moderandis affectionibus ipsius habentis versatur. In contrarium est Cicero lib. de Offi. iniquens iustitiam eam esse rationem, qua societas hominum inter ipsos & vitæ communitas continetur. Qua porro descriptione insinuat ordo ac respectus vnus ad alterum.

Primum argum. a parte negatiua. Arg. 1.

Cicero.

Prima conclusio.

Rõ con. clonis.

Aristo.

Quæstio facillima est, duobusque conclusionibus contenta. Prior est. Iustitia proprie dicta duo requiritur diuersa supposita, inter que æqualitatem constituat. Conclusio est Philosoph. 10. Ethic. ca. ult. quæ porro ex ipso nominis significato dilucide patet. Iustitia n. idem est, quod æqualitas seu æqualitatis habitus æqualia autem, nisi abutur aut per metaphora, non nisi duo dicantur, vt patet in quantitatibus ad eandem normam iustificatis. Rursus iustificari, si ad mores accommodetur, non conuenit nisi humanis actionibus actiones vero, vt de anima atque est Philosophus, non conueniunt natura vel partibus, sed tantum supposito, humanitas enim inquit non nec, neque vero digiti aut manus, sed mulier, neque vero manus aut per iniuriam proprie percuit, aut per auitiam debitum soluit, sed homo, nisi forte per similitudinem, seu tanquam instrumenta coniuncta. Consequens ergo fit vt iustitia non solum inter duo qualitercunque distincta, sed inter duo supposita sua exerceat munera. Posterior conclusio. Nihil verat quod minus iustitia metaphoricè dicta inter partes eiusdem suppositi existat. Et hanc quoque conclusionem subdit eodem loco Philosophus. Et patet exemplum inter duas hominis partes. Primum enim iustitia est inter membra, dum scilicet oculi pedes suo lumine ducunt, & vicissim pedes sua opera illos portant. Præterea, pars sensualis, putata irascibilis, & concupiscibilis, dum rationi obsequio despotico obediunt, iustitiam custodire dicuntur, & dum rebellant, iustitiam perturbare. Vnde Augustin. li. de moribus Eccl. Ad iustitiam, inquit, pertinet ob hoc quod quis Deo seruit, bene imperare cæteris, quæ sunt hominis subiecto. Et autem ratione appetitus subiectus, secundum illud Gen. 4. super te erit appetitus eius, scilicet peccati & tu dominaberis illius. Res est facillima, quæ nullius eger amplificatione, nisi forsitan si quis interroget an tanta sit ratio iustitiæ inter has partes eiusdem hominis quanta inter patrem & filium? Apparet enim ita esse, nam quia filius est aliquid patris, diximus non repeteri inter illos iustum nisi secundum quid Respondetur tamen diuersam esse rationem. Nam cum pater & filius duo sint supposita, vere ac proprie constituitur inter eos ratio iustitiæ, licet quodammodo minuens intra latitudinem eiusdem rationis sed tamen inter rationem & appetitum, quippe quæ nõ sunt duo supposita non est iustitia nisi metaphorica.

Conueniunt natura vel partibus, sed tantum supposito, humanitas enim inquit non nec, neque vero digiti aut manus, sed mulier, neque vero manus aut per iniuriam proprie percuit, aut per auitiam debitum soluit, sed homo, nisi forte per similitudinem, seu tanquam instrumenta coniuncta.

Consequens ergo fit vt iustitia non solum inter duo qualitercunque distincta, sed inter duo supposita sua exerceat munera. Posterior conclusio. Nihil verat quod minus iustitia metaphoricè dicta inter partes eiusdem suppositi existat. Et hanc quoque conclusionem subdit eodem loco Philosophus. Et patet exemplum inter duas hominis partes. Primum enim iustitia est inter membra, dum scilicet oculi pedes suo lumine ducunt, & vicissim pedes sua opera illos portant. Præterea, pars sensualis, putata irascibilis, & concupiscibilis, dum rationi obsequio despotico obediunt, iustitiam custodire dicuntur, & dum rebellant, iustitiam perturbare. Vnde Augustin. li. de moribus Eccl. Ad iustitiam, inquit, pertinet ob hoc quod quis Deo seruit, bene imperare cæteris, quæ sunt hominis subiecto. Et autem ratione appetitus subiectus, secundum illud Gen. 4. super te erit appetitus eius, scilicet peccati & tu dominaberis illius. Res est facillima, quæ nullius eger amplificatione, nisi forsitan si quis interroget an tanta sit ratio iustitiæ inter has partes eiusdem hominis quanta inter patrem & filium? Apparet enim ita esse, nam quia filius est aliquid patris, diximus non repeteri inter illos iustum nisi secundum quid Respondetur tamen diuersam esse rationem. Nam cum pater & filius duo sint supposita, vere ac proprie constituitur inter eos ratio iustitiæ, licet quodammodo minuens intra latitudinem eiusdem rationis sed tamen inter rationem & appetitum, quippe quæ nõ sunt duo supposita non est iustitia nisi metaphorica.

Ad primum igitur argumentum respondetur, quod cum ait Paulus iustitiam esse per fidem, non accipit iustitiam vt est specialis virtus moralis, quæ facit opus iustum id est, adæquatum alteri homini: sed vt hominem ipsum a peccato liberat reificando appetitum. vt sit ratione obsequens. Et secundum hanc rationem est iustitia metaphorica. Tamen, vt supra diximus eadem pariter hominem iustificat

Vltima conclusio.

Expla. natur. conclusio.

August.

Quæst.

Rõ hesitandi. Solutio.

Ad primum arg.

OTO
LURE
LOIUS
DIE
13

Ad secū
dū arg.Ad ter-
tū arg.

stificat respectu Dei, reddendo eum illi sub-
ditum, gratum & acceptum, eiusq. volun-
tati commensuratum. Et secundum hoc
proprie etiam dici potest iustitia. Ad secun-
dum vero argumento respondetur, iustitiā
Dei esse æternam secundum propositum,
in quo eius substantia consistit, tamen se-
cundum effectum ab æterno non habuerit,
in quibus eam iustitiam exercuisset,
sed postquam mundum condidit. Ad ter-
tium denique arti. 4. patebit fulgentius
responsio. Interim autem respondetur
quod passiones quæ operibus iustitiæ ob-
sistunt, per alias virtutes reprimuntur,
in quibus mitigatis per iustitiam fit electio
recta, ut loco citato elucidabitur.

ARTICULVS III.

Vtrum iustitia sit virtus.

Argu. 1

Ambr.

Argu. 2

Argu. 3

Aristot.

Grego-
rius.Conclu-
sione pō-
sua.
Probz-
tio.

Circa genus definitionis, quod dictū
est esse habitum iuste operandi,
quaeritur vtrum iustitia sit virtus? Et ar-
guitur a parte negatiua. Ait Christus, cum
feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis,
dicite. Serui inuitiles sumus, quod debui-
mus facere fecimus, opus autem virtutis
non est inuitile. Ait enim Ambros. 2. de
Off. vtilitatem non pecunialis lucri aestima-
tione dicimus, sed acquisitionem pietatis,
ergo facere quod quis debet, in quo iustitia
consistit, non est opus virtutis. Secundo,
quod sit ex necessitate, non est merito-
rium, reddere autem cuique suum, quod
est opus iustitiæ, est necessarium, ergo non
est meritorium, atq. adeo neq. virtus, quan-
do quidem virtutibus omnibus per Dei
favorem meremur. Tertio. Omnis virtus
moralis est circa agibilia, ea autem quæ ex-
terius constituuntur, non sunt agibilia ve-
luti sunt artium officia vt. 6. Metaph. au-
tor est Aristot. Cum ergo iustitiæ munus
sit, exterius opus iustum perficere, sit vt nō
sit virtus. In contrarium est Greg. 2. Moral.
vbi quatuor Cardinales virtutes, distin-
quit scilicet temperantiam, prudentiam,
fortitudinem, atque iustitiam. Quin vero
& sapientia ipsa, vt patet c. 8. eadem se vir-
tutes docere prædicat.

Ad questionem vnica conclusione re-
spondetur. Iustitia est moralis virtus. Proba-
tur: Virtus secundum Aristot. 2. Ethico. est

qui bonum reddit habentem, & eius opus
bonum, Iustitia autem est huiusmodi er-
go est virtus. Probat Minor, bonum ho-
minis est operari secundum rationis regu-
lam, nam cū homo natura sua sit rationalis,
sed in rationem actiones nostræ probæ iu-
dicantur, iustitiæ aut hoc ipsum munus in-
cumbit, vt scilicet in rationis lineā æquitatem
constituat inter duos, sit ergo, vt sit virtus
eademq. vt Aristot. ait. non qualiscunq.,
sed tanto ceteris rutilanior, quanto He-
sperus reliquis astris firmamenti splendo-
re antecellit. Quod & Cicero de Off. repe-
tit, vbi ait in habitu iustitiæ virtutis splen-
dorem esse maximum, ex qua viri boni no-
minantur. Possē quis presentiarum ha-
sitare, an si uirtute iustitiæ aliter dicant viri
boni, q̄ a ceterarum qualibet? Virtus n.
quæcunq. facit bonum hominem simpli-
citer. Ars inquam pictoria facit bonum pic-
torem, & ars medica, bonum medicum
neutra tñ bonum virum. Et virtus intelle-
ctualis, puta scientia, efficit virum doctum
non tñ peringit, vt constituat virum bo-
num, sed sola, est virtus moralis, quæ cū fa-
ciat hominem cuius natura est rationalis,
viuere scilicet in rationem, cōstituit virum bo-
num. Sed præter hanc acceptionem, vsur-
patur etiam bonitas, vt idem sit quod be-
nignitas & fertilitas, qua. s. homo est alteri
beneficus, sicut terra dicitur benigna &
bona, quia fertilis. De iustitia ergo posset
quispiam affirmare vtraque ratione homi-
nem denominare bonum, eo q̄ iusti, non
solum studiosi sunt, vel & aliis boni & vti-
les. At vero res medulius in p̄fecta, non sic
habet Bonitas n hoc est benignitas, & fer-
tilitas, non est quocūq. tribuere, sed tribuere
non ex debito, quod liberalitati & ma-
gnificentie conuenit. Quin vero Arist. et
prodigum, quod est nomen vini, non vere
tur appellare bonum, hoc est benignum,
& frugi, quia sua effundit. Iustitia vero, nō
cā, dat, quā reddit. Vnde Cicero eodem lo-
co, secundum bonitatem, non iustitiam sed
beneficentiam tribuit. Ait enim. Et huic, sci-
licet iustitiæ, coniuncta est beneficentia,
quam eadem vel benignitatem vel libe-
ralitatem appellare, licet. Vnde iustitia so-
lum facit bonum i habente, & bonū opus,
bonitate eiusdem generis quo reliquæ vir-
tutes. Et ideo ubi ait Cicero a iustitia bo-
nos viros nominari. accepit iustitiā, ut est
generale nomē oīum uirtutū, licet iustitia
inter

concl-
sione
Aristot.Ad pri-
mū arg.

Cicero

Hic
uo.Ad secū-
dū arg.

Paulus.

Ad ter-
tū arg.
S. Tho.Veni-
litate
boni
nō
pōt.Mēs sin-
cti Tho.

Inter Cardinales fastigium ob hoc teneat quod ordinat hominem ad alios, atque adeo non potest non se protinus exercere, atque in publicum prodire. Et re vera qui iustus est, ut unicuique quod suum est, promptissime reddat, is proximus est, ut sit beneficus ac liberalis.

debitori. Vnde cum architectus recepto pretio ædes ædificat, etsi per artem eas extruat quales debet, tñ iustitia est quæ cum applicat ad ædificandū, ut debitum soluat.

ARTICVLVS III.

Primum Iustitia fit in voluntate.

Circa aliam definitionis particulam, qua dictum est iustitiam esse voluntatem, quaeritur, utrum voluntas sit eius subiectum: Est enim argumentum quod sit in intellectu. Subiectum veritas est intellectus: iustitia verò sapientissime dicitur veritas ut in Psal. Misericordia & veritas obuiauerunt sibi iustitia, & pax oculatae sunt. Eo vel maxime quod iustitia, ut dictum est, dicitur ordinem ad alterum ordinare aut opus rationis est. Et Secundo arguitur: Si non est in intellectu, illa est causa, quod non est virtus intellectualis, sed moralis: at vero inde colligitur neque esse in voluntate, sed in appetitu irascibili vel concupiscibili, quos Aristot. Ethic. docet esse sedes virtutum moralium, ergo non est in voluntate. In contrarium est Anselmus, qui definit iustitiam, sicut esse rectitudinem voluntatis propter se seruata.

Primum argum.

2. Argu.

Aristot.

Ansel.

Conclu.

Conclu.

Conclu.

Rõ con-

clusio.

Aristot.

Ad quaestionem vnica conclusione respondetur: Iustitia est in voluntate, tanquam in subiecto. Conclusionem hanc insinuat Aristot. in initio Ethic. ubi ait iustitiã esse habitum quo homines iusta agunt & volunt iusta. Et iuriconsultus, ut diximus, ubi ait, Iustitia est voluntas, designauit habitum per proprium subiectum. Et ratio est hæc, quæ per sufficientem exclusionem aliarum potentiarum procedit. Vna quæque virtus in ea est potentia, cuius est actus, quem ratificat, iustitia autem non ratificat actum intellectus aut alicuius alterius cognoscitiuæ potentia. Haud enim iusti dicimur, quia iusta cognoscimus, id si quidem etiam prauis cõe est, sed quia iusta, ut ait Aristot. operamur & volumus, in nulla ergo est potentia cognoscitiua. Fit igitur, ut sit in aliquo appetitu, qui principium est proximum uolendi & agendi, appetitus autem alter est sensitiuus, in irascibile & concupiscibile diuisus atq. alter rationalis qui est voluntas, in sensitiuo autem existere non potest, iustitia nãq. ordinã, ut dictum est, ad

Ad primũ arg.

Cicero

Hegestio

Ad secundũ arg.

Paulus

Ad tertium arg.

S. Tho.

M. S. Tho.

Et Tho.

SOTO
IURE
LOIUS
DIT
13

ad alterum dicit: ordinem autem eiusmo-
di nullus sensus cognoscit, quem sequitur
appetitus sensitivus. Colligitur ergo ex
hac inductione, nullam superesse potētia,
in qua iustitia considerare possit, præter vol-
untatem. De hac conclusione nemo est

Questio
celebris

qui dissentiat de hoc autem inter Doct. di-
sputat, utrum propriè sit iustitia inter
cardinales virtutes, esse in voluntate: iusti-
tiæ inquam & aliarum sibi annexarum:
quales sunt religio, liberalitas, & similes:

Scotus.

Scotus namque (quod in superioribus te-
tigisse meminimus) in 3. Sent. dist. 33, atq.
Ockham q. 10. quos neotericorum pleriq.
sequuntur, & præcipuè Burida. 1. Ethic. q.

Burida.

ultima, mordicus tenent, non modo iusti-
tiam, verum & fortitudinem & temperan-
tiam in voluntate residere. Quorum ratio

Rō po-
tissima

ea est potissima, quod cum proprium vir-
tutis opus sit rectam facere electionem cir-
ca finem, vt 2. Ethic. c. 4. Arist. docet, in il-
la potentia insidere debet, cuius, propriū
est electionem facere, hæc autem est volun-
tas, ex qua laus vituperiumque operis pro-
ficiunt, ergo illa est omnium virtutum se-
des. Ad vero quamvis disputatio hæc apud

Scoti at-
que Bu-
ridani.

D. Tho. non hic sed 1. 2. q. 56. sita sit: tamē
quantum ad rem attinet præsentem, isto-
rum doctrina Aristoteli è diametro obuer-
satur qui quidem 2. Ethic. ca. 3. ex professo
demonstrare contendit virtute morales,
nempe fortitudinem & temperantiam in
reprimendis voluptatis ac doloribus & tri-
stitiis versari: cuius fundamentum contra-
rium ille est quo isti utuntur. Enimvero
voluntas, cum proprius sit appetitus homi-
nis: & cuiusque rei appetitus per se sit in
bonum ipsius rei, nisi aliunde impediatur,
propensus, & rectè agere secundum forti-
tudinem & secundum temperantiam, bo-
num sit proprium ipsius hominis, nullo ad
hæc profusus indiget virtutis habitu: sed cū
virtus sit circa difficile, illi est potentie ne-
cessaria, ex qua animi perturbationes oriū-
tur electioni virtutis obstantes, quas qui-
dem perturbationes ipsa per se potentia
compescere non sufficit: ob id enim indi-
get opitulante sibi habitu. Cum ergo tota
difficultas rectè aggrediendi expectandi
que in bello à timore & nimia audacia exi-
stat, irascibilis est qua virtute sadiger. Et
pariter concupiscibilis ad reprimendis vo-
luptates, quibus pacatis affectibus volūtas

Aristot.

rectam faciat electionem. Negatur ergo
istorum maxima, puta in ea potentia debe-
re esse virtutem, que rectam facit electio-
nem. Nam quando per se potentia id po-
test, non indiget virtute, sed illic est neces-
saria vnde nascitur difficultas atque obsta-
culum rectè eligendi ad subinde agendi.
Quo fit, vt præter rationem negauerit illic
Scot. habitus appetitus sensitivi mereri p-
prie virtutum, nomen, cum sint cardina-
les quoniam per illam repressionem sensu-
alium affectionum sunt verè principia
& causæ recte electionis.

D. Tho.

Et per hos produntur oīum argumen-
torū fallaciæ, quas Buridā accumulat, quo-
rum vnum est: Voluntas sepe inclinatur
uersus appetitum, neq. sine difficultate cō-
sentire pot rōni, ergo indiget habitu incli-
nante eam versus rōnem. Negatur quip-
pe antecedens per se n. non vergit in appe-
titum, sed propensissima est in bonum ip-
sius suppositi, quod est bonū rōnis. Quod
si qñq. sequitur appetitum, est quia ab eo
præ affectu pertrahitur, non ergo ipsa in
se, sed in appetitu habitu indiget, affectio-
nē extrudente per quam vincitur. Attētā
sua hæc isto argumento. Intellectus per
se inclinatur ad verum, nihilominus scien-
tiarum habitibus eget. Respondetur tñ di-
uersam esse rationem. Propositio nanque
nostra intelligitur, qñ potentia inclinatur
ad bonum per modū appetitus, hoc est per
modum potentie actiue, qua fertur in ip-
sum tunc n. quia per se propendet in obie-
ctum, nullo instigante indiget, potētia ve-
ro cognoscitiua non est actiua, ut feratur
in obiectum: sed passiva, id est, apta in se
obiecti imaginē recipere: ob idq. sicut cog-
noscere ipsum non potest nisi per species
ab ipso profusas: ita neq. rectè iudicare ni-
si per habitus, veritatem rei demonstran-
tes, atque adeo applicantes intellectum ad
iudicandum. De iustitia aut diuersa est rō,
vt supra diximus: nam per se voluntas nō
est perinde in bonum alienum propensa
atque in proprium. Ob idq. quamvis nul-
lam pateretur affectionum violentiam, in-
diget nihilominus habitu inclinante ip-
sam ad reddendū alteri quod suū est. Quo
circa paulo inferius monstratur sumus iu-
sticiam non versari circa passiones. Quod
si arguas, ius alteri tribuere, est bonū pro-
prium tribuentis, nam virtus est bonū stu-
diosi,

Snia pre-
fata Ari-
stoteli è
diamet-
ro ob-
uersat.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

Ad arg.
prefactę
opinio-
nis.

diost, cum bonum faciat habentem: ergo neque ad hoc voluntas eget habitu. Respondetur quod quamvis iustitia sit formaliter bonum habentis: tamen eius obiectum est bonum alienum: veratur enim circa hoc quod est reddere alteri, quod suum est. Et in hoc stat aliarum dissimilitudo.

Ad primū arg. Ad primū igitur argumentum respondetur, quod iustitia non est veritas, quæ dicitur ad æquationem rei ad cognitionem, sed ut significat rectitudinem, quam ratio, quæ veritas dicitur, in appetitu constituit, atque imprimuntur propter propinquitatem effectus ad causam, nomen causæ per sinecdochem effectui tribuitur. Ad secundum respondetur: Ob id, quod voluntas sequitur rationis ordinem, velle aliquid in ordine ad alterum: quare non obstat quin ordinare, sit proprium actus rationis, & nihilominus competat iustitia, quæ est in voluntate. Ad tertium iam autem responsum est, quod Philosophus loco citato.

2. Ethicoe solum constituit, virtutem moralem esse in subiecto, quod est rationale per participationem: id autem non solum convenit irascibili & concupiscibili, in quibus sunt fortitudo & temperantia verum & voluntati, quatenus rationi obedit, id quod iustitia inclinat in ordine ad alterum modo expositio: tamen si voluntas plus rationis participet: quia propinquius illi adiungitur.

ARTICVLVS V.

Utrum iustitia sit generalis virtus.

Non satis est constituisse iustitiam esse virtutem, nisi examinatur sine specialis virtus an, generalis. Et arguitur quod nulla sit iustitia generalis: iustitia est una cardinalium virtutum, vt patet Sapient. 8. Sobrietatem & iustitiam docet, prudentiam & virtutem: hoc est fortitudinem: generale autem non cõdiuiditur speciebus. Et confirmatur: quia temperantia eod quod est cardinalis virtus, non est generalis sed specialis. Secundo arguitur. Iustitia est ad alterum: fortitudo autem & temperantia hominem componunt in ordine ad seipsum: istæ autem sũt rationes diuersæ: ergo iustitia non sic est generalis, vt ad temperantiam & fortitudinem procedatur. Tertio arguitur.

tur: si iustitia esset generalis virtus etiã omnibus eadem per essentiam, quod s. Ethic. c. 1. insinuare videtur Aristoteli ubi ait, iustitiam esse totam uirtutem, hoc est, eadem omni uirtuti, hoc autem est falsum, nam tunc iustitia diuideretur in fortitudinem, & temperantiam, de illisque prædicaretur sicuti animal de homine & equo: quod in absurdum est dictum, quonia ratio iustitiæ, quæ est, esse ad alterum, non potest sic esse per essentiam genus omnium virtutum quæ nõ sunt ad alterum. Quare absurdissima esset diuisio iustitiæ in alias virtutes cardinales tanquam in suas species.

Aristo.

Quod arguitur: In virtutibus vt potest quæ ex inclinatione naturæ procedunt, nihil est superfluum, sicuti neq; in alijs naturæ operibus, si ergo generalis iustitia abunde hominem in bonum commune refert, superflua erit particularis iustitia, atque eo potissimum quod unum & multa, non diuersificanc speciem, instituere autem hominem in ordine ad bonum commune, est instituere in ordine ea multa instituere verò in ordine ad particularem, personam, est ordinare ad vnum, non est ergo quod duas iustitiæ species hac ratione distinguamus.

Argu. 4.

Alioqui & tertiam effingere deberemus mediã, quæ partes eiusdem familie ad bonum domus instituat, quippe quod medium est inter commune & priuatum. In contrarium autem est verbũ citatum Aristoteli, nempe, iustitia est tota virtus, hoc est, Omnis uirtus est quardam iustitia. Cui sententiæ accedit non modò vulgaris sermo uerum & Euangelicus: Nisi abundauerit iustitia, uestra, &c. Vbi omnis uirtus censetur iustitiæ nomine. Vnde fit ut omnis studiosus dicatur iustus.

Aristo.

Ad plenam quæstionis responsionem, quinque opus est conclusionibus. Nam arbitrati sumus tres articulos S. Thom. sub uno titulo luculentius ac subinde commodius posse decidi. Prima Optime iustitia primum omnium diuiditur in iustitiam generalem & particularem. Probat̃ur conclusio: iustitia, quod identidem repetere oportet, est hominis uirtus per comparationem ad alium, comparatio autem hæc duobus modis fieri potest. Cõferatur enim homo uel ad alium, ceu singularem eiuem consideratum, uel ad alium consideratum, ut publica præditus est auctoritate, quia bonum commune administrat.

Prima conclusio.

Probatio.

SOTO
iure
legibus
Dicit
13

strat. Nam respublica, ac princeps eam ad ministrans respectum habet ad omnes ciues atque ad ipsam singulis. Itaque sicut in corpore humano membrum vnum comparatur, & ad alterum & ad totum, ad quod partes ipsae ordinantur, sic & in republica se habent ciues. Exo. vtraque ergo comparatione sumi potest ratio iustitiae, Quocirca iustitia quae ordinat ciuem ad ciuem, tanquam vnam partem ad alteram, est particularis, sub qua militant contrafactus omnes emptiones, locationis, restitutionis mutui, solutionis mercedis, &c. Altera vero quae ordinat ciuem in bonum commune, est iustitia generalis: quae quidem sic nominatur, tum ab obiecto & fine: nam bonum commune est omnium generale, tum etiam ab effectu & proprio munere: nempe quod virtutes omnes ordinat ad tale commune bonum, videlicet ut vir fortis strenue agat in bello ob commune bonum, & vir temperatus abstineat ab alieno toto, ob conseruationem eiusdem communis boni: Et quonia ordo iste partium ad commune bonum fit per leges, quibus princeps vniuersos ad idem bonum instituit, eadem iustitia nominatur etiam legalis. Restat autem dubium, quod tertio argumento quaerebatur, vtrum scilicet haec generalis virtus sit singulis virtutibus eadem posse essentiam? Itaque sicut animal quod est genus per essentiam praedicatur de singulis speciebus, sic & prudentia & fortitudo sit iustitia. Ob idque subiungitur secunda conclusio iustitia legalis ac generalis non est eadem per essentiam singulis virtutibus, sed est specialis virtus, conuersa per proprium imperium referens in commune bonum. Dilucidatio conclusionis abunde illam demonstrat. Bisariam enim res dicitur generalis: Vno modo per praedicationem, sicut animal est genus ad suas species, & quod hoc modo est generale ad essentiam communem pertinet, quibus est generale. Quare essentialiter de singulis praedicatur, nam genus est de essentia specierum. Alio modo quidpiam dicitur generale secundum virtutem videlicet quia causa est inferioribus influens, quae admodum sol respectu omnium inferiorum causam. Et quod hoc modo est generale, non est particularibus idem essentialiter, neque de illis praedicatur. Ignis namque non est sol. Ex hac diuisione colligitur conclusionis ratio: Iustitia generalis seu legalis nullatenus est genus respectu aliarum virtutum, sed haec duntaxat videtur, ut cunctas referat in bonum commune ergo non idem id illis essentialiter, sed est quadam specialis virtus ceteris imperans. Exemplum nobis accommodatissimum elucet à charitate. Haec enim virtus specialis est, secundum propriam rationem a fide atque spe distincta, nihilominus per eius imperium vniuersa aliarum virtutum opera refert in Deum tanquam in finem supernaturalem. Deum enim quis aut strenue agit in bello aut cum moderamine tangibilibus virtutibus propter naturalem honestatem, opus illud fit à solis virtutibus. Si autem eadem exhibeat opera propter Deum, relatio illa fit charitate. Quomodo admodum ubi quis furatur propter fornicationem, furum elicitur ab iustitia, imperatur autem à luxuria. Per ergo modo, si quis in officiis particularium virtutum se exerceat, propter peculiares earundem fines, officia illa non excedunt limites illarum virtutum, dum verò eadem praestat officia propter custodiam & cultum boni communis, & ut publicis legibus obtemperet, relatio illa fit à iustitia legali, quae ideo dicitur generalis. Quod si interroget quid nam sit vnam virtutem alij imperante, respondetur nihil aliud, quam eam causam vniuersalem illas ad opus ad mouere, atque vna cum ipsis ad idem opus concurrere. Tertia conclusio: Iustitia haec generalis & legalis potissimum residet in principe quasi architectone, ac deinde in subditis, quae probe afficiuntur, ut promptè legibus ac principi obtemperent. Enimvero sicut architectus lapides omnes & ligna disponit qualiter ab fabricam est necessarium, sic debet princeps ciues omnes ad bonum commune instituire ac referre. Quarta conclusio: Vna quaeque virtutum considerat vtrà iustitia legali imperatur, potest denominationem suscipere, ut legalis dicatur, quemadmodum omnis virtus secundum rationem quae à charitate imperatur, dici potest quodammodo charitas. Haec conclusio ad interpretandum Aristotelem adfecta est. Quod enim ait: Iustitiam esse totam virtutem, huc exhibet sensum, quod qualibet virtus imperata à iustitia legali, quodammodo est iustitia legalis. Quinta conclusio: Praeter iustitiam

Dubitatio.

Secunda conclusio. quia ita fit dubitationi iam modo posita. Dilucidatio conclusio.

Probatio. iustitiam legalem, que modo exposito generalis est requiritur particularis. Probatur sic. Virtutes, ut sepe dictum est, per obiecta discernuntur, præter rationem autem obiecti iustitia legalis, que est reliquarum virtutum opera in bonum commune referre, est alia particularis ratio reddendi unicuique quod suum est, ergo ad hoc necessaria est particularis iustitia. Et confirmatur hæc ratio. Præter legalem iustitiam requiruntur alia virtutes particulares, scilicet fortitudo & temperantia ad eliciendos actus circa sua particularia obiecta non obstante quod iidem actus ab eadem in legali iustitia referantur in bonum commune, ergo pari iure requiruntur iustitia particularis ex qua eliciatur opus circa suum obiectum, quod quidem aliquando imperatur ab eadem iustitia legali, aliquando vero minime. Potest enim quis mutuum reddere, aut mercedem solvere operatio, non propter obedientiam legis, nec propter bonum commune, cuius nullum habet amorem, sed ut seivet suam fidem propter seipsum. & tunc talis actus emanat a sola iustitia particulari. Si autem id faciat propter bonum commune, & ut legi auscultet, tunc imperatur a legali. Quæ ratione non solum Philosophus locis supra citatis duas species ponit iustitiæ & 5. Ethic. capit. 2. expresse ait sermonem facere de iustitia, que est pars virtutis, hoc est particularis iustitiæ verum & facti Doctores eundem vbi que notant distinctionem. Vnde Chryso-
Chryso. sto. super illud Ma. th. 5. Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, aut universalem virtutem ait illic designari, aut particularem, avaritiæ contrariam. Prima conclusio extra vllam controversiam cunctis est doctoribus receptissima, nam omnia tam sacra quam profana appellantur quemcunque studiosum iustum, ac perinde quemcunque virtutem quodammodo iustitia. De secunda autem non omnes. Neotericus D. Thomam auscultant, immo ab ipso resiliens negat iustitiam generalem ac legalem, esse specialem virtutem, sed autem esse rationem quandam omni virtuti per essentiam communem. Inter hos est Buridanus quæst. 4. hanc sententiam aduersus
Burida. S. Tho. atque secundum istos repugnantia, quatenus hominem mouet, ut moderato viuatur cibo & potu propter particulari honestatem, aut ratione studij, aut iustitiam,

rem habet & nomen temperantiæ sed quatenus ad idipsum hominem inclinatur ut legi obediat & principi est iustitia legalis. Et æqua ratione fortitudo, atque aliarum vna qualibet Arbitrantur namque singulas per seruitutes illam habere innatam rationem obediendi legi. Probationem suam Buridanus ex peni Numinalium depromit. Superflue enim inquit, multiplicatur virtutum habitus vbi non sunt necessarij Singula autem virtutum suo prope ingenio appellant hominem ad studiosè agendum, non solum ob particulares fines, verum propter bonum commune, & ad parendum legibus, ergo superuacanea est alia specialis virtus, cui hoc munus tribuatur. Secundam præmissam videtur sibi ipse colligere ex Arist. . Ethic. capit. 4. vbi docet omnem virtutem id proficere, ut fiat opus ex electione propter finem honestum bonum autem commune & legis obedientia est honestissimum, ergo quacunque virtus in illam rationem finis inclinatur. Mox omnis virtus perficit habentem, ut perpetuo operetur quado, vbi, & quomodo oportet, sed sepe numero occurrit, agendum esse propter bonum commune, atque ad obedientiam legis, ergo qualibet tunc virtus, si virtus est id per se præstare poterit. Accedit hæc & Aristotelica testimoniat, ait quippe
Aristot. 4. Ethic. de Magnificentiâ, magnificum non esse in seipsum sumptuosum, sed in cõia. Et l. 3. de Fortitudine ait, illam virtutem potissimum versari circa pericula belli bellum autem, ut iustum sit, geri non potest, nisi ob commune bonum ergo particularis virtutes rationem habent generalis iustitiæ, atque adeo non est alia specialis necessaria. At vero argumenta hæc non sunt tanti roboris, quam isti existimant. Immo & ratio cum primis, & deinde Arist. documenta è regione illis obstant. Primum. n. hoc ipsi nobiscum postulat quod ratio legis generalis iustitia est agere propter bonum cõie, & propter obedientiam legis. Ex hoc autem loco emergit contra istos manifesta ratio. Statim, quempiam probe esse virtutis affectum ad operandum propter particularem finem, non autem propter eõem, & vice versa, vbi alia sunt difficultates diuersæ agendi, diuersi opus est virtutibus, ergo iustitia legalis alia est a particulari. Antecedens experientia confirmatur est. Videtur non que obediendum hominibus qui pro-
quo, de iust. & iure. O. piet

Motiuū primū Burida.

Aristot.

Secūda rō eiusdem auctoris.

Aristot.

Primū arg. contra Buridanum.

OTO
iure
LOIUS
DIE
13

pter honestum particulare bonum fugaliter vivit, & tamen nullo dicitur legis respectu imo forsan, odium eius habet, quia odio habet prelatum. Ob idque si opus aliam non haberet honestatis rationem nunquam propter legem illud exequeretur. Rursum, opus

Secunda ratio.

virtutis facere propter obedientiam, alia rationem habet quam illud facere propter alium honestum finem, sicuti & ieiunium frangere propter famem, aut ex contemptu legis, diversa sunt vitia, ergo & obedientia & temperantia diverse sunt virtutes. Alias profecto si quam impugnamus opinionem, vera esset, nulla opus esset speciali virtute obedientia, sed sufficienter virtutes alie, in quarum materis obedientia versatur. Accedit

Aristot.

& Aristot. testimonio, Primum ait 5. Ethic. complures in proprijs posse uti virtute, quatenus nequeunt in ordine ad alterum. Et 3. Polit. ca. 3 ait non esse eandem virtutem viri boni & boni civis, bonus autem civis est, qui bono publico probe inseruit. Alia est ergo legalis virtus, quae ad hoc inclinatur ab alijs particularibus. Quia age, Aristot. ex parte 5. Ethic. i. duas distinguit iustitiae virtutes, legalem & particularem ex diversitate obiecti, quarum prioris obiectum dicit esse iustum legitimum & legale, posterioris vero aequum quod est ad privatam personam. Sicuti in naui alia est virtus remigari, pura industrie remigare, etiam si de salute nauis nihil cogitet, alia vero gubernatoris eandem procurantis salutem, ergo iustitia legalis non solum dicitur rationem generalem omnium virtutum, sed etiam specialem virtutem. Vnde ad primum Buridani argumentum, negatur particularem virtutem ad bonum commune per se suum referre opus, sed hoc illis praestat iustitia legalis, sicuti particularis virtus non est charitas, nisi quatenus à charitate referatur in Deum. Et ad proterum Aristot. auctoritatem respondetur ipsum non affirmare, quod magnificentia operetur ob bonum commune, sed ait esse utilem multitudini. Neque vero fortitudo in idem per se inclinatur commune bonum. Aliud enim est, quod bellum non sit principi indicandum aut suscipiendum nisi propter commune bonum, aliud vero quod cuiusque militis fortitudo ad idem se referat bonum.

Ad primum arg. Buridani.

Ad alit ex Aristot.

Ex his ergo facilis fit descensus ad principalem argumentorum solutionem, Ad primum enim respondetur iustitiam quae nu-

mero ponitur cardinalium, non esse legalem & generalem, sed specialem. Quod autem aliarum nullam, pura neque temperantiam neque fortitudinem, dividimus in generalem & particularem, ratio est quod sunt, ut supra diximus, in appetitu sensitivo qui non se extendit ad commune bonum, sed circa particularia versatur, iustitia vero quae est in voluntate intellectivalem sequente cognitionem, ad idem tenditur commune bonum. Ad tertium respondetur, quod quia peculiare cuiusque bonum refertur in commune & publicum potest, sit vi legalis iustitia omnibus imperet singularibus virtutibus, ac perinde omnium opera dicantur aequitate, sicuti & cuncta vitia, iniquitates, secundum illud 1. Io. 3. Omne peccatum est iniquitas. Ad quartum tripartitum argumentum respondetur, quod etsi legalis iustitia abunde sufficiat per suum imperium cuncta virtutum opera referre in bonum commune, nihilominus requiritur iustitia particularis ad eligendum actum respectu sui proprii obiecti, sicuti & requiruntur virtutes alie particulares. Neque vero bonum commune & privatum ea sola ratione differunt, quia vnum & multa, sed quia alia est ratio communis boni, atque alia singularis, sicuti alia est ratio totius, atque alia partis. Quare Aristot. 1. Polit. eos subdant, qui putabant civitatem non aliter a domo differre, quam differunt multum & paucum. Attamen quia inter partes eiusdem familiae, ut supra dictum est, non est propria ratio iusti, non distinguitur tertia species iustitiae.

ARTICULVS VI.

Virum iustitia particularem habeat materiam, an vero circa aliarum passiones & materias versetur.

Quoniam dictum est particularem iustitiam esse specialem virtutem, quae habet peculiarem rationem obiecti quaeritur, virum peculiarem sibi quoque vendicet materiam? Et arguitur à parte negativa. Aug. lib. 8. 3. q. ubi virtutes animi quibus in hac vita spiritualiter vivitur, distinguitur in quatuor quae sunt Temperantia Prudentia, Fortitudo, iustitia, subdit quod iustitia per

Gloſſa. per omnes diffunditur, cui conſonat gloſſa ſuper illud Genef. 1. Finius quartus ipſe eſt Enphraſis, quod interpretatur frugifer: quæ dicit ob id non meminiffe ſcripturam contra quos perſuſur ſicut dixit de cæteris tribus, quod iuſtitia quæ quantum locum inter virtutes tenet, ad omnes animæ partes pertinet. Secundo arguitur, Si iuſtitia peculiarem ſibi vendicaret materia, coeſſet quod proprie circa operationes verſatur reliquæ vero circa paſſiones. Attamen Philoſophus 2. Ethic. moralem virtutem circa voluptates, & triſtitias verſari docuit: ergo & iuſtitia verſatur circa eaſdem, eo poſſimum quod operationes iuſtitie, vt ſupra dictum eſt, corruptis affectionibus impediuntur. Nam turpis concupiſcentia originem, & fomentum adulterio miniſtrat, quod eſt iniuſtitiam, & auaritia pecuniæ impedimento eſt virtuti iuſtitie, ne debitum perſoluat ergo iuſtitia non eſt aſcribenda particulari materia. In contrarium eſt quod Ariſtot. 5. Eth. potuit iuſtitiam, quæ eſt pars virtutis, hoc eſt ſpecialis virtus, quæ verſatur in actionibus puta in commerciis hominum emendandis.

Ariſtot. Quæſtio hæc nihil ad legalem iuſtitia attinet, nam ſi cunctis virtutibus imperat, inde ſit conſequens vt omnium materia ſit ſibi ſubdita, quavis eius oculus ad operationes potius aſpiciat. At enim 5. Ethic. Philoſophus, quod lex fortia opera præcipit, & quæ temperati, & quæ manſueti, &c. Sed quæſtio eſt de iuſtitia particulari. De quo duæ conſeſiones ſtatuuntur Prior eſt iuſtitia non verſatur circa totam materiam omnium virtutum, ſed ſolum circa externas actiones, & res probatur. Vniuerſa rerum ſylua quæ noſtro ſubſunt arbitrio, atque ad rationes normam emendari poſſunt: eſt materia moralium virtutum. Inde enim virtus dicitur moralis, quod morum eſt compoſitio & collectio. Sunt autem tria genera quæ noſtre ſubduntur voluntati, nempe affectus animi, actionesque externe, ac demum res ipſæ quæ in noſtrum veniunt vſum; homo vero ad alterum per actiones tantum ordinatur & res: nam paſſionum moderatio & mitigatio ad hominis in ſe ipſo proprie rectitudinem pertinet. Cum ergo iuſtitia hoc a reliquis virtutibus diſtet, quod reliqua hominem in ſe

ipſo componunt, iuſtitia vero inter plures æquitatem cõdituit, ſit vt propria materia iuſtitie ſint operationes & res, puta honorem debitum alteri deſerere, & contumeliis abſtinere, pecuniam & vel quamecumq. aliam rem creditori debitam reddere. Poſterior conſeſio Iniuſtitia non verſatur circa paſſiones internas, animi affectus. Hæc ex ſuperioris ratione colligitur, explicatur autem duabus aliis. Primo ex parte ſui ſubiecti, quod eſt voluntas. Enimvero voluntatis actiones neque rem habent neque nomen paſſionum, vt 1. 2. q. 2. ar. 3. inde S. Tho. rõciatur, quod paſſio ſecum aſfert corporalem tranſmutationem, quæ proprie in ſolo eſt appetitu ſenſibili. Cum ergo iuſtitia non ſit niſi in voluntate, non verſatur circa paſſiones. Item quia materia iuſtitie, vt modo diximus, in eo poſita, eſt quod eſt ad alteram cum ergo latentes paſſiones non proxime ordinantur in alterum, ſit vt hæc virtus non ſit circa paſſiones. Conſeſiones iſtas non tantum apud D. Thom. verum & plane apud Ariſtot. 5. Ethic. inuenias. Quare illorum qui eius doctrinam ſtudio contemplantur ſunt, nemo eſt qui eas inſicetur. Nihilominus, non nulli Nominaliæ, vt Burid. 5. Ethic. imitantur quod D. Thom. talem conſtituat differentiam inter materiam iuſtitie & aliarum virtutum. Imo vt omnes inquit virtutes in voluntate ſunt, ita & omnes, ac paſſiter iuſtitia, reprimere habent paſſiones quæ ſuam cuiuſq. electionem impediunt. Ea vice verſa cætera virtutes circa operationes quoque ac res verſantur. De quo tamen doctore magis eſſet mirandum, quod tantum in ſuperficie legerit Ariſtot. Tertia autem argumentorum eius ad illud principium reſoluitur. cuius iam ſupra fallitatem aperuimus Principium vero eſt hoc, Cuiuſque virtuti in incumbit rectam facere electionem circa ſuum obiectum ſunt autem paſſiones multæ iuſtitiam perturbantes, ne debitum cuique reddat, vt amor odium, auaritia, turpis cupido, & ſimiles; ergo iuſtitia minus eſt paſſiones has reprimere. Verſatur ergo iuſtitia circa paſſiones. Et vice verſa, fortitudo & temperantia non ſolum circa paſſiones, verum & circa actiones ipſas exteriores & res verſantur, nam comedere ac bibere, quando & vbi oportet, ſunt operationes exteriores, & tamen ſunt temperantia. Atque ad eſca

Vltima conſeſio.

Prima rõ conſeſionis.

Buridã.

noſtra

Rõ Buridam.

noſtra

SOTO
IURE
LOGICUS
DIE
13

& potius sunt tres circa quas eadem virtus versatur: non ergo tantum circa internas illecebras, verum & circa operationes vice sua fingitur. Pari modo strenue pugnare, est exterior operatio, quae tamen a fortitudine proficitur: ergo permixta est materia iustitiae & aliarum virtutum atque adeo defendi non potest, quod iustitia versetur circa operationes externas, alii vero circa passionem. Et arguitur praeterea in gratiam istorum contra fundamentum S. Tho. Si iustitia non versaretur circa passionem, maxime quae per illas homo ordinem non habet ad alterum, hoc autem est falsum, quia ira & concupiscentia alienae uxoris sunt iniuriosae proximo, ut supra diximus, ergo illa reprimere pertinet ad iustitiam. Par etiam arguitur de temperantia & fortitudine. Etenim si virtutes illae non versarentur circa externas operationes, maxime quia per illas non bene homo afficitur erga se ipsum, hoc autem est falsum, quia cibo & potu ex virtutis praescripto vii, hominem respectu sui ipsius adornant, ergo temperantia versatur circa illas operationes. Hinc ergo isti colligunt unamquamque virtutem in duas esse secandam, videlicet ut una iustitia sit in appetitu ad reprimendum passionem, atque altera in voluntate ad faciendam electionem. Et simili ratione una sit temperantia in concupiscentia, & alia in voluntate, unaque similiter fortitudo in irascibili, atque in voluntate altera. At vero quam isti pugnantem Arist. aduersentur, oculatissimus quisque iudex esto. Etenim Ethic. nullum adscribit subiectum temperantiae & fortitudini nisi appetitum sensitivum. & lib. 3. ca. 10. expresse id de temperantia confirmat. Et lib. 5. cap. 1. non aliud designat subiectum iustitiae quam voluntatem, ubi ait esse habitum volendi iusta. Sed quando Arist. id non docuisset, ratio ipsa efficax, est quam iam super declarauimus. Enimvero temperantia vniuersas affectiones appetitus concupiscentis reprimere sufficit, quomodo cumque illas consideres, siue ut sunt impedimenta ipsius temperantiae, siue iustitiae, siue cuiuscunque alius virtutis, quae propter supereroganeum est aliam illic ponere virtutem ad easdem sedandas. Et idem est de fortitudine respectu irascibilis, nulla ergo illic collanda est iustitia, quandoquidem reliquae ei satis ancillantur. Quod profecto nemo

inicias ire possit, qui Arist. intellexerit, si Ethic. ubi medium iustitiae non ait esse medium rationis inter affectus, sed medium rei, ut illico dicturi sumus. Item manifestissime arguitur contra istos. Affectiones appetitus concupiscentis sicut sunt virtuti iustitiae impedimento, ita & nonnunquam virtuti fortitudinis, ergo si illa ratione ponenda est iustitia in concupiscentia, eodem iure ponenda est & illic fortitudo, & aequa ratione in irascibili temperantia, quod esset cunctas indocte commiscere virtutum sedes. Igitur ut semel istorum Achillem in ipsos obuertamus, nihil in uertutum ordine admitti debet superuacaneum, temperantia autem sufficit in concupiscentia, & fortitudo in irascibili, ergo illic nulla opus est virtute iustitiae. Rursus, sedatis passionibus appetitus sensitivus, voluntas ex se sola rectam facit electionem, quia per se inclinatur ad opus bonum, ergo in voluntate ad hoc munus non opus est aut temperantia, aut fortitudo, sed tantum iustitia respectu alieni boni. At vero ne vllus tibi reliquus fiat scrupulus, quando dictum est nullas per se passionem ad iustitiam pertinere, intelligitur tanquam eius materia, nam tanquam eius effectum & quodammodo finem, certum est, quod illam sequitur gaudium, sicuti iniustitiam tristitia. Ad quippe Aristot. 5. Ethic. Non est iustus qui non gaudet iustis operationibus. Et li. 8. Delectatio, inquit, est virtutis finis, ob quam studiosi operantur, sicuti & qui praue agunt, tristitia illico praemittitur. Ex quo fit illud 2. Ethic. quod aduersarij nobis obijciunt, videlicet moralem virtutem circa uoluptates & iustitias esse, si intelligantur tanquam circa materiam, solis virtutibus appetitus sensitivus congruere, si tamen sic intelligatur, quod nulla sit moralis virtus quae non legitima generet & meretur pellat iustitiae etiam commune est.

Ut autem solutiones argumentorum contrariae opinionis clarescant, respondetur ex ordine ad vniuersa. Ad primum ergo in fronte questionis positum respondetur, quod iustitia particularis, licet essentialiter ad unam partem animae, puta ad voluntatem, in qua sita est, pertineat, tamen quia voluntas aliquas partes mouet atque ad sua officia applicat, sit ut iustitia non quidem directe, sed tamen per quandam

Altera
ro in
S. Tho.

Aristot.

Ro effi-
eic con-
tra pfa-
tam opi-
nionem.

eam redūdantiam ad omnes effundatur. *Ethoc* quantum ad glossam, de Euphrate, qui comparatur iustitiæ ad omnia diffluenti. Nam Aug loco citato aliter secundum intellectum diui Thomæ distinguit illas quatuor virtutes animi. Virtutes enim cardinales dupliciter vsurpantur. Vno modo vt sunt speciales virtutes, suis obiectis distinctæ. Alio vero, vt quatuor designant modos vnicuique virtuti competēter. Aut enim, quod prudentia est cognitio rerum appetendarum & fugiendarum. Temperantia vero est refrenatio cupiditatis ab his quæ temporaliter delectant, Fortitudo est virtus animi aduersus ea, quæ temporaliter molesta sunt Iustitia est quæ per ceteras diffunditur, dilectio Dei & proximi. Secundi argumenti responso materiam luculentem dilucidat. Enimvero inter internos affectus atque externos actiones & res ipsas talis est ordo, quod actiones medio sunt loco inter affectus qui earum sunt principia, & res quæ sunt earum dem materia. Passiones ergo, scilicet ira, cupiditas, auaritia &c. per seipsas neque pro sunt quidem proximo neque nocent, atque adeo sic consideratæ nihil attinent ad iustitiam: ob idque diximus talium per se mitigationem affectuum ad ipsum habentem in seipso attingere: nocent autem aut profunt proximo per externas operationes. At vero quod quis alteri nocuus sit aut iniurius ex duplici defectu oriri a solet, nempe vel ex voluntatis iniquitate, vel ex praua affectione sensitui appetitus. Exempli gratia, potest quis alteri rem aliquam surripere aut damnum dare, non quidem ex cupiditate habendi, sed ex voluntate nocendi. Immo posset quis isto modo violare alterius torum, non ob voluptatem carnis, sed tantum vt noceat Et econuerso, ut plurimum consuevit, potest quisquam rem eripere alterius, non quidem ex animi iniquitate, quia mallet non nocere, sed ex cupiditate. Discerne ergo virtutum officia, suumque cuique tribue. Emenda io rectificatioque operationis quatenus æquitatem ad alterum important, functio iustitiæ est. Quatenus vero ex corrupto affectu iniquitas oboritur, pertinet ad alias virtutes, vt ad liberalitatem, quæ auaritiam moderatur, & ad temperantiam quæ restinguit cupiditatem, &c. Attamen quoniam exteriores

actiones non fortiuntur speciem ab internis motibus, sed a rebus ipsis, fit vt eadem actiones potius sint materia iustitiæ, quam aliarum virtutum. Quod si demum scisciteris, quid opus erat accumulare actiones & res, nam cum in actione intelligatur obiectum, & per obiectum designetur actio, satis erat alterum ponere. Respondetur nõ esse otiose dictum nam aliquæ sunt actiones, quæ non propriè versantur circa res, hoc est, circa possessiones, vt honorario & de honoratio, munitatio, laudatio, &c. atque aliæ quæ consistunt in rerum vsu, sicut pecuniæ donatio, ablatio: rerumque quarumlibet restitutio, & omnia hæc sunt iustitiæ materia.

ARTICVLVS VII.

Verum medium iustitiæ sit medium rei, eiusque actus, ius vnicuique suum tribuere.

Quoniam definitum est iustitiam esse virtutem, & virtus omnis consistit in medio, quod suo actu constituit, cõsequitur ut perferremur an medium iustitiæ sit medium rei eiusque actus, ius suum vnicuique tribuere. Et arguitur a parte negatiua. Definitio generis, scilicet moralis virtutis, vniuersis speciebus æqua ratione conuenit. Aristot. vero 2. Ethic. cap. 6. definit virtutem esse habitum electiuum, qui in mediocritate consistit, ea quæ est ad nos definita ratione. Et subdit hanc mediocritatem consistere inter duo vicia, puta inter duas affectiones, quarum altera exuperans est altera vero deficiens, ergo & medium iustitiæ inter passiones constituitur. Secundo arguitur. In his quæ sunt simpliciter bona, non est accipere superfluum aut diminutum, atque ad hoc neque medium, cuius exemplum Aristot. 2. Ethicorum in virtutibus ponit virtus enim quo maior, eo melior. Iustitia autem, vt habetur 3. Ethicorum. cap. 1. versatur circa id, quod est simpliciter bonum, hoc est absolute in se bonum, quales sunt honores ac diuitiæ: ergo tale obiectum iustitiæ non consistit in medio. Tertio. In prædicta diffinitione virtutis propterea dixit Aristot. virtutem esse habitum in mediocritate consistentem, prout in ordine ad ratio definitur, quod non respectu quorum-

O 3 cunque

Obiectio.

Solutio.

Arg. 1.

Arg. 2.

Arist.

Arg. 3.

SOTO
IURE
CIVILI
DIT
13

cunq̄ue hominum idem est medium nam quod alteri in cibis multum est, alteri est parum hæc autem discrepantia pariter iustitia convenit, non enim eodem supplicio plectitur, qui in principem manus cœcicit, quo qui pleberum vulneravit, ergo mediū

Arg. 4. iustitia non est rei, sed rationis. Quarto denique arguitur. Si medium iustitiæ esset medium rei, maxime quia eius actus est reddere unicuique quod suum est, hoc autem nõ est in vniuersum verum. Nam August. 14. de Trinitate, tribuit ei etiam subuenire miseris. Et supra citatus Cic. lib. 1. de Officiis ait beneficentiam ac liberalitatem ad iustitiam pertinere, per misericordiam vero & per liberalitatem non ius tribuitur, sed beneficium impenditur. Contrarium autem docet Philosophus 5. Ethico. capitu.

Aristot. 3. & 4.

Prima conclusio. Questio hæc perfacilis est breuissimisque aperitur duabus conclusionibus, quæ ex titulo, quæ proxime dictis plane colliguntur. Prior est, titulis. Medium, quod est obiectum iustitiæ, non est medium rationis vt in cæteris, sed medium rei. 1. loquimur enim hic de iustitia particulari, nam generalis non ad hoc obiectum peculiariter angustatur, sed uaste ad omnes diffunditur virtutum materias, vt dictum est. Oportet autem prius terminos intell. gere. Sunt enim qui res in præsentia distinguunt contra passiones, nempe quod ceteræ virtutes moderentur passiones iustitia vero constituat medium in rebus. At tamen etsi perparum ad rem referat, non distinguitur nisi contra rationem, vt per probationem fiet liquidum. Probatur ergo conclusio ex his quæ dicta sunt. Hoc nanque discrimen inter iustitiam & reliquas passiones constitutum est quod ille versantur circa passiones, hæc vero circa actiones & res, in re passiones autem non constituunt medium virtutis ex ipsa natura rerum, sed rationis iudicio. Exempli gratia, Temperantia consistit in moderitate passionum, nempe vt non plus minusue sumas quam oportet, hoc autem plus & minus non penditur ex natura rerum, vt scilicet libram omnes sumant, aut tali cætera hora, & cetera. sed prout expedit cuiusque valeudini pro loco & tempore. Quare quod parcissimum Diogeni multum erat, voraci Miloni, qui, vt est in fabulis, integrum edebat bouem, erat parum. Medium autem iustitiæ, quia consistit in rerum æqualitate

ad alterum, non ex illo rationis perpendiculo & arbitramento, sed ex ipsa natura rerum sumitur. Emis domum, vt ubi gratia, aut conducis operas alienas, debet prætiū rebus ipsis æquari. Sicut duæ quantitates natura sua sunt æquales. Denique iustitia non dicitur constituere medium rei vt res distinguitur contra rationem, eo quod tale medium non sit rationi consonum, immo est maxime. Nihil enim magis doctat aliud ratio quam vt debito æquale creditori reddas, sed quia ratio pendet à rerum natura, propterea in quam quod constituitur æquale in rebus illud sit rationi consonum. Neque vero medium aliarum virtutum ideo dicitur medium rationis quod non constituatur in rebus, imò constituatur inter appetitum sumendi multum, & appetitum sumendi parum, sed quia vice versa, tale medium a ratione dependet tanquam à causa. Non enim libram panis comedere est mihi medium, nisi quia ratio prudentiæ, pensata natura & conditione mea arbitratur hoc mihi congruere. Vide ergo quam ex arte diuus Thom. quasi mathematico more rem tractet. Videri enim poterat, sicuti impugnationibus suis visus est, inepte constituere differentiam quod reliquæ virtutes versentur circa passiones iustitia vero circa operationes & res, & tamen id necessarium fuit vt subteriretur via ad demonstrandum discrimen inter medium iustitiæ & medium aliarum virtutum, At vnum tamen posset quispiam ex Theologia tyronibus cogitare contra hoc argumentum. Videtur enim temperantia quandoque constituere medium rei modo expolito, videlicet dum coniunx operam dat liberis quando & ubi oportet nempe vtendo sua & non aliena, nam in hoc seruat illi fidem quam debet, & vtendo aliena irrogat ei iniuriam, eadem frangendo fidem. Ex superioribus autem facilis est responsio, quod dum quis alieno toto abstinet, concupiscentiam, refrænando, pertinet ad temperantiam dum vero id facit, vt ius coniugi seruet, pertinet ad iustitiam. Hanc autem iustitiæ mediocritatem questio quinta latius explicabit, & ideo hic super sedendum est. Illic enim elucidabimus quemadmodum hoc medium rei aliter in distributiva iustitia constituatur, atque aliter in commutativa. Illa namque sequitur medietatem geometricam, hæc vero arithmetica. Posterior

Secunda
Rô con
clufiôis.
Amb.
Ad pri
mū arg.
Ad fecū
dū arg.
Gemi
na acce
ptio bo
ni.

rior conclusio præsentis articuli est de actu iustitiæ. Proprius inquam eius actus est reddere vnicuique quod suum est. Conclusio hæc annexa est germanaque superiori. Si enim obiectum iustitiæ est medium in rebus constituere, quo æqualitas inter homines constet, æquitas autem id est, quod iustum, iustum vero, vt supra diximus, idem prorsus quod ius, consequens aperiissime fit, vt actus iustitiæ sit, ius suum vnicuique tribuere, vt Iurisconsultus in definitione supra posita affirmavit. Cui & Ambrosius. 1. de Officiis concinit, vbi ait, iustitia est, quæ vnicuique quod suum est tribuit, alienum non vendicat, utilitatem propriam negligit, vt commune æquitate custodiat. Quod, vt in subsequenibus patebit, vtrique speciei iustitiæ particularis conuenit scilicet tam distributiue quam commutatiue. Nam iustitia generalis, vt supra diximus, multo habet l. ius officium, quippe quæ non habet peculiare obiectum, atque adeo actus eius non est hic tantum, sed, vt dictum est, virtus omnes in commune bonum referre. In hoc autem quod dicimus, ius vnicuique tribuere, includitur & hoc quod est neminem ledere, quod Ambrosius ait, alienum non vendicare iustitia namque licet prius conueniat commutationibus voluntariis in quibus vterque contrahentium alteri tribuit, deriuatur tamen ad voluntaria, quibus alter tantum ab altero iniusto quidpiã aufert.

sed diminutum, sed quod augmentum ipsius habitus nunquam erit superfluum. Alio vero modo aliquid dicitur simpliciter bonum, quia absolute secundum suam naturam consideratum est bonum. Et hoc modo ait Aristoteles iustitiam versari circa simpliciter bonum. Nam honores & possessiones secundum suam naturam sunt bona vtilia: nempe ad felicitatem conducentia. Attamen bonum vtile debet commensurari si est secundum dispositionem subiecti, sicut medicus pharmacum ægroti commo dicari admeritur. Hac ergo ratione res ipsæ, vt per se sint bonæ, tamen dum veniunt in nostrum vnum, excedere possunt ac deficere. Quamobrem iustitia medium in illis constituit, vt scilicet non minus reddas, quam debes, neque vero plus repetas, quam est id, quod tibi debetur. Ad tertium respondetur, quod est iustitia medium rei consideret, tamen quia iniuria ratione persone, cui irrogatur, crescit, qualitates etiam personarum contemplatur, vt secundum quantitatem debiti reparatione fiat. Ad quartum denique argumentum respondetur, quod vbi Augustinus iustitiæ ad scribit subuenire miseris, non tenet iustitiæ quatenus dicit rationem debiti, per se id proprie competere sed liberalitati & misericordie, quæ ea ratione, qua sunt ad alterum, reducuntur ad iustitiam tanquam partes eius potentiales, vt alibi supra diximus, & libro octauo explicatus dicitur sumus. Id quo Cicero loco citato significantius asserit, dicens iustitiæ cõ iunctam esse beneficentiam, quam eandem, vel benignitatem vel liberalitatem appellare licet.

Aristot.

Ad tertium arg.

Ad quartum arg.

Cicero.

ARTICVLVS VIII.

VTVM IUSTITIA INTER MORALES VIRTUTES SIT EMINENTISSIMA.

Postremo deniq. articulo quoniam is huius cõsideranda est iustitia cum reliquis moralibus virtutibus quærendumque adeo, sit ne omnium præstantissima? Et arguitur à parte negatiua. Largiri hominem de suo id, quod nemini debet præstantius est & rarius, quam id reddere cuius est debitor: tum quod vbi minus est obligationis, maior est virtutis vis ad conferendum: tum

Primū argum.

O 4 quod

SOTO
iure
regibus
Dicit
13

quod in hoc maxime assimilatur Deo, qui non ex debito: sed ex benignitate confert, liberalitas ergo præstantior est quam iustitia, ac potissimum magnificentia, quæ

Arg. 2.

ut 4. Eth. ait Philof. omnium virtutum ac pariter iustitiæ ornamentum est. Secundo arguitur, quod neque cardinalium virtutum sit iustitia illustrissima. Prudentia nãque est vna quatuor cardinalium virtutũ, & tamen est excellentior quam iustitia, quod ex parte obiecti perpenditur, atque adeo ex parte subiecti. Edocet enim ex professo Arist. 10. Eth. cap. 7. intellectum esse potentiarum omnium excellentissimum, atque adeo voluntate excellentiorem, eo quod verum dignius est obiectum quam bonũ, nempe vniuersalius, ac subinde a materia abstractius. Tertio arguitur. Temperantia quæ vna est virtutum cardinalium multo est nobis vtilior, quam iustitia, ergo & eminentior. Probatur antecedens. Nam plura nobis commoda, assert, videlicet & corporis salubritatem, & mentis tranquillitatem, voluntatiq. libertatem. Hæc enim omnia nobis intemperantia vitiat, quæ tamen tria commoda omnium virtutũ fundamenta sunt scilicet tamen intellectualem ad contemplandum, quam iustitiæ ad legibus obsequendum, quam etiam aliam vni omnium, quæ corpori exercitio exhibentur. Quarto & de Fortitudine arguitur. Proprium namque virtutis ingenium, vt 2. Ethic. auctor est Philosoph. est ad difficile ac bonum conniti. Fortitudo autem circa difficilius versatur, quàm iustitia, nẽpe circa pericula mortis, quæ omnium est terribilium maximum: ergo Fortitudo iustitiæ præstat. In contrarium autem est loco citato Cicero, vbi ait, In iustitia virtutis splendor est maximus, ex qua boni viri nominantur.

Asiffo.

Primum omnium expendendus est questionis titulus. Haud enim iustitiæ vel ad omnes virtutes sit comparatio, vel tantum ad cardinales, sed ad omnes præcisè morales. Primum enim omnium virtutis amplissimum genus diuiditur in illas, quæ ratione obiecti super naturales sunt, quales habentur Theologicae, atque alias, quarum obiectum est naturale. Et quidem Theologicae, puta fidem, spem, ac charitatem, esse omnium optimas atque maximas, circa controuersiam est eundem confessum, cuius prope quæ Deum habent pro obiecto. Sed na-

Arg. 3.

tutalium virtutum alia sunt intellectuales, alia vero morales, quarum moralium multitudo ad quatuor reducit cardinales. Quomodo ergo ad sui elucidationem quatuor exposcit conclusiones. Prima est Virtutes intellectuales dignitate moralibus antecedunt. Conclusio est, S. Thom. 1. 2. q. 66. artic. 3. Et probat primo ratione subiecti. Nam cum virtutis proprium sit rationales actiones dirigere, illa quæ est in potentia, quæ per suam essentiam est rationalis, præstantior est illa cuius subiectum est rationale per participationem, intellectus autem est essentia ipsa rationis, voluntas autem eo est rationalis, quod rationem participat ei obediendo, vt 1. Eth. plane Arist. docet, ergo intellectuales virtutes præstantiores sunt. Secundo id patet ex obiecto. Etenim quod verum præstantius sit bono, inde patet, quod verum abstractius a rerum existentia, perficitur enim satis intellectus per veritatis cognitionem, siue res sint, siue nulla existat. bonum autem nemo appetit nisi ut habeat quod existentiam scilicet assert, existentiam autem conditio est materialis, recipitur quippe natura in supposito, dum esse incipit, quo autem quidpiam defecatus est ac purificatiuus a materia, eo præstantius est. Cum ergo verum sit intellectualium virtutum obiectum, bonum autem moralium, sit vt intellectuales sint dignitate sublimiores. At vero hanc rationem, quia rari intelligunt, rari credunt. Haud enim negamus quin intellectus singulari etiam & rerum existentias cognoscere possit, neque negamus quin vlcensafa voluntas possit quoque apparere bonũ in communi, sed in hoc positum est discrimen, quod cum intellectus sit potentia apprehensiuæ & iudicatiuæ in hoc perficitur quod est verum cognoscere, & appetitus autem, quia ferrus in obiectũ, nihil appetit nisi illo fruatur, illudque possideat. Fallax ergo argumentum est, si arguas. Melius comparatum est boni, cũ ergo bonum sit obiectum uoluntatis, sit vt suum obiectum sit melius quam uerum. Fallax inquam paralogismus est, quoniam uerum ipsum est quoddam bonum, idemque omnium præstantissimum. Quare in patria in illa institutione Dei, qui est omnium ueritatem abyssus posita in nostra felicitas. Accedit hoc & doctrina Philosophi 10. Ethic. cap. 10. ubi sex rationibus constituit spremam felicitiam.

Arg. 4.

Primum omnium expendendus est questionis titulus. Haud enim iustitiæ vel ad omnes virtutes sit comparatio, vel tantum ad cardinales, sed ad omnes præcisè morales. Primum enim omnium virtutis amplissimum genus diuiditur in illas, quæ ratione obiecti super naturales sunt, quales habentur Theologicae, atque alias, quarum obiectum est naturale. Et quidem Theologicae, puta fidem, spem, ac charitatem, esse omnium optimas atque maximas, circa controuersiam est eundem confessum, cuius prope quæ Deum habent pro obiecto. Sed na-

Cicero.

In contrarium autem est loco citato Cicero, vbi ait, In iustitia virtutis splendor est maximus, ex qua boni viri nominantur.

Prima virtutis partitio

Primum omnium expendendus est questionis titulus. Haud enim iustitiæ vel ad omnes virtutes sit comparatio, vel tantum ad cardinales, sed ad omnes præcisè morales. Primum enim omnium virtutis amplissimum genus diuiditur in illas, quæ ratione obiecti super naturales sunt, quales habentur Theologicae, atque alias, quarum obiectum est naturale. Et quidem Theologicae, puta fidem, spem, ac charitatem, esse omnium optimas atque maximas, circa controuersiam est eundem confessum, cuius prope quæ Deum habent pro obiecto. Sed na-

Subiectio. Prima conclusio. S. Thom. Prima ratio. Arist. Scot. p. 10. Ethic. que præstantior. Prud. tia in cõs. rutes mor. prim. obun. S. T. Ratio. Thor. App. Solut. Arit.

licitatem in rerum contemplatione consistere, hallucinando namque odorabatur legitimam beatitudinem, licet rem punctim non attingebat, Probat in quam facilitatem in intellectualium fruitione consistere quoniam uirtutes intellectuales primum in potentia sunt nobiliori, nobiliorique sunt obiecti. Secundo, quia intellectualis operatio magis est continua, nam morales, quæ in rebus corporeis versantur perdurare me queunt. Tertio, quia contemplatio suauiori dulcedine delectat quàm moralium exercitium. Item quia contemplatio perpetuo manebit in patria, non autem moralis uirtus. Accedit præterea, quod ob eadem rationes uita contemplatiua a diuine præcellit, pulchriorque adeo est ueluti Rachel quam Lia, atque adeo constanter, atque uberior, paucioribusque indigens, cuius Maria sedens pedes Domini, documento fuit, cum Martha erga plurimam disturbaretur. Conclusionem hanc coram multis confirmatam studierim, quæ mirari eos satis nequeo, qui plus dignitatis moralibus uirtutibus deferunt, quam intellectualibus. Quibus ansem opinio illa potest, quam Scot. in 4. dist. 49. q. 4. asseuerare pertendit, nempe uoluntatem potentiam esse intellectu præstantiorem. Unde inferunt non modo morales uirtutes esse antefendas, ex quo palam sequitur neque uitam contemplatiuam diuine præstare, neque felicitatem in contemplatiue consistere, verum subinfertur & ex moralibus, iustitiam altiores esse gradus, quam prudentiam. Cum tamen corollarium nostræ conclusionis sit, prudentiam inter morales uirtutes primas obtinere, ut D. Tho. eadem. q. 66. art. 1. affirmat. Et profecto præter rationem generalium aliarum intellectualium uirtutum prudentia etiam si consideretur, qua parte moralis est, preciosior est alijs. Virtus enim moralis a ratione tanquam a primaria radice probita tem suam ducit. Cum ergo prudentia rationem ipsam perficiat, ceteræ uero appetitum, optima omnium est. Secundo prudentia est ceterarum omnium ductrix atque imperatrix. Nam ceteræ uirtutes et si recta pariant intentionem finis, ut fortiter, temperare ac iuste agere, tamen eundem finem solo prudentia officio, media disponentis, assequuntur, ut 6. Ethic. cap. 12. auctor est Arist. Excelli. ergo alias ratione simili, qua

dux ceteris militibus imperat. Immo uero adeo illi ceteræ sunt connexæ, ut sine illa nulla obtinere possit uirtutis gradum. Antea uero quam hinc progrediamur operæ pretium est conclusionem hanc argumentis tentare minime in idoneis. Primum, propria ratio uirtutis, ut uel de nomine ipso deprehenditur, est applicare potentiam ad usum hoc autem non conuenit intellectualibus sed moralibus. Nam intellectualis uirtus tantum præstat facultatem agendi, puta cognitionem, ut 1. 2. q. 5. 7. ar. 1. scilicet Doctor sanctus docuit, uirtus autem quæ est in appetitu applicat scientiam ad usum ita speculandi, quam operandi habitus autem est per usum non sine usu otiosus est & superuacaneus, ergo intellectualis uirtus est per morale atque adeo moralis, ut quæ rationem habet finis, præstantior est. Secundo, uirtus moralis est, ut ait Arist. 2. Eth. quæ bonum facit habentem. Unde, ut supra diximus, neque artes, neque scientiæ simpliciter faciunt hominem bonum, sed sola moralis uirtus. Quare maior est laude digna utpote per quam apud Deum metemur, atque ad beatitudinem gressus facimus. Cum intellectuales uirtutes esse possint sine usu probis, atque improbis sunt cões. Est ergo uirtus moralis intellectuuali perfectior Argumenta hæc eos qui tunc in cortice summis labris attingunt, per multum mouent, est in peregrina D. Tho. distinctio in eadem quæ citata per quam facile diluuntur. At nihil obstat quominus id quod simpliciter melius est, secundum quid non sit alicui per necessitatem melius Philosophari namque melius est simpliciter, quæ ditari, inopi uero melius est ditari. Pari ergo ronaliter licet uirtutes intellectuales meliores sint ratione obiecti, penes quæ simpliciter excellentia gradus existimatur, uirtutes tamen morales plus participant generali rationi uirtutis, quæ est in ordine ad actum & usum propterea quod sunt in appetitu, cuius est alias potentias mouere appellareque ad opus. Unde 2. 2. quæst. 47. art. 4. elicit prudentiam præstantiorẽ esse hæc ratione ceteris uirtutibus intellectualibus nempe quia non tamen uerum considerat, quod est intellectus obiectum, sed illud ordinat ad bonum sub ratione boni puta ad usum operum quo homo fit bonus. At uero arguat quis forte. Si uirtus moralis plus hæt de ratione uirtutis, si uirtus nobilior uirtus. Hoc enthymemate nonnulli discipulo

Primsi argum.

Aristor.

Ad arg. Distinc. S. Tho.

Alteri argum.

Scoti opinio.

Prudentia inter oes uirtutes morales primas obtinet. S. Tho. Ratio S. Thomæ.

SOTO
iure
cogitatus
DIT
13

Solutio
quarun-
dam.

Refellit
proxima
solu-
tio.

Ad arg.

Replica

Ratio.

Corolla-
tium.

li D. Thom seducti, arbitrantur eius men-
tem fuisse virtutes intellectuales esse nobi-
liora entia, nobilioresque habitus, sed ta-
men morales esse nobiliores virtutes: Hic
autem sensus manifeste reluctatur eius me-
ti quippe qui ait intellectuales esse simplici-
ter nobiliores virtutes nam de virtutum
substantia & natura loquebatur. Et ratio
est aperta, quia si sunt nobiliores habitus
cum sint habitus virtutis, fit ut sint quoque
nobiliores virtutes. Respondetur ergo con-
sequentiā hanc nullam esse. Ratio gene-
ralis virtutis plus cōuenit moralibus, ergo
sunt simpliciter nobiliores virtutes, quo-
niam virtutis nobilitas non ex ratione vir-
tutis simpliciter perpenditur, sed ex ratione
obiecti. Exempli tibi esto. Docet nos Arist.
1. de anima scientiam, de anima esse nobi-
liorem ceteris, quia de nobiliori obiecto,
& tamen ratio scientiæ, quæ est euidentiā,
illustrior est in mathematicis, quæ ideo nō
simpliciter, sed secundum qui sunt nobilio-
res scientiæ. Et pari ratione Theol. est nobi-
lior simpliciter scientiā quam musica, argu-
menta ergo facta hoc tantum concludit,
quod virtutes morales plus habent de ra-
tione virtutis, & ideo faciunt habentem
simpliciter bonum, & sunt magis viles, ac
subinde cumulatiores, laudis, &c. Sed con-
tra. Dignitas simpliciter virtutis per ordi-
nem ad supremam felicitatem perpenden-
da est, ad eam autem nos propinquius mo-
rales per mouent: ergo sunt digniores. Con-
cessa maiori cum minori, negatur conse-
quentia. Nam etsi in ordine ad felicitate-
m sint virtutes aestimande tamen dignio-
res sunt illæ in quibus consistit, felicitas
quā illæ per quas illuc tendimus. Et licet
per virtutes morales illuc progrediamur,
tamen contemplatione Deo perfuimur.
Itaque in hac vitā intellectuales sunt pro-
pter morales nam cognoscere est propter
opera: si sed tamen simpliciter morales sunt
media, quibus ad supremam contempla-
tionem progredimur. Ob idque et si mora-
les sint magis laudabiles, tamen intellectua-
les sunt præ illis honorabiles. Laus namque
debetur vtilibus medijs honor vero fini.
Ex quo fit, quod cum intellectuales mora-
libus præferimus, intelligendum est com-
parando genus ad genus, supremumque
intellectuale, puta visionem Dei ad supre-
mum morale, videlicet ad amorem. Sed si
etiam ratio in individuo fiat, prætorior est

charitas, immo & iustitia, quam vna scien-
tia naturalis. Secundo conclusio. Iustitia
generalis & legalis earum omnium mora-
lium est præclarissima, quæ in appetitu cō-
fident. Quod appo uerim, ut prudentiæ
suis seruetur honos. Probat ex illa sen-
tentia Aristot. 1. Ethicō: Bonum com-
mune diuinius est particulari, legalis nam-
que iustitia, ut supra dictum est, omnes
virtutes quæ ad particularia bona homi-
nem instituunt refert in commune bon-
num, est ergo architectonica virtus, per-
indeque cæteras omnes gubernans atque
architectus ministrōs, duxque exercitum,
ac princeps reipublicam. Quæ propter de
illa loquitur Cicero ubi ait, quod in ius-
titia est splendor maximus. Et Aristot.
ubi inquit quod est sicuti Hesperus inter
cætera astra. Quin vero ceu sol est, inter
humanas virtutes, instar charitatis inter
vniuersas, nam ut sol reliquis lumen infun-
dit, sic & iustitia legalis, per hoc quod ad
bonum commune cunctas refert ad quod
omnes referendæ sunt partes, maxime illas
illustra. Quæ utique ratione, ut supra di-
ximus, vniuersæ virtutes nomen sibi ven-
dicant iustitiæ. Ex quo fit ut extra rerum
naturam philosophentur, qui conclusio-
ni huic maculam impingere moluntur,
in quibus est Burid. 5. Ethic. qu. 6. Con-
tendit enim præstantiorem esse per se vir-
tutem, quæ hominem bene afficit in ordine
ad seipsum, quam illam, quæ in ordine ad
bonum commune eum instituit. Natura
enim inquit, & charitas plus inclinat ho-
minem diligere seipsum quam commune
bonum. Quod si patet, puta manus, ap-
petit conseruare totum, hoc, inquit, est
quia inde dependet sua ipsius conseruatio.
Est enim hæc philosophiæ adulteratio. Im-
mo sagax natura, cui maior incumbebat
totius cura, quam partium eas propter io-
tius conseruationē produxit, quibus adeo
instinctum impellit conseruandi totum
potius quam seipsum. Vnde experientia
docet, brachium ictum excipere qui in ca-
put dirigebarur, etiam si ipsius abscissio
subsequatur. Quo fit, ut Deus sit a nobis
plus, quam nos ipsi diligendus, quia est to-
tum respectu nostri, atque adeo in republi-
ca civili plus laudis meretur, qui bonum
commune curat, quam proprium, ac pet-
inde illa virtus, præstantior est & apud
Deum & apud homines. Tertia conclu-
sio,

fo. Virtus iustitiæ etiam particularis omnium est moralium præstantissima, quæ sunt in appetitu, ut semper prudentiam habeamus exemplam. Probatum medijs quâ plurimum. Primo ratione subiecti. Insuper rationale appetitui, puta voluntati, quæ se finit, cui alia insunt, supereminet. Secundo ex parte obiecti, nam virtus est circa arduam ac difficile, difficile autem est probe esse hominem affectum ad alienum bonum conservandum, ad quod natura nostra non est adeo propensa, quam ad custodiendum bonum proprium, ad quod nisi ubi præpedita est, per se est inclinata. Cum erga cetera virtutes circa proprium versentur bonum, iustitia vero circa alienum, sit, ut si robustior ac præstantior. Vnde Aristot. 5. Ethic. cap. 1. Complures in proprijs, inquit, uti quidem virtute possunt, sed in his quæ sunt ad alium, nequeunt, quia res est magis ardua. Quæ propter sententiam illam Biantis probat, Magistratus virum ostendit, eo scilicet quod iam inde homo habet respectum ad alios. Experientia enim constat con plures priuatam agentes vitam, studiosos esse qui tamen ad episcopales functiones, ad aliove magistratus assumpti, ubi iustitiam administrare debent indigni habeantur. Vnde infert Aristot. Illud esse pessimum, qui ad se ipsum & ad amicos virtutem præuicere, illum vero esse optimum, non qui ad seipsum tantum, sed qui ad alium virtutem ipsa virtute, hoc enim inquit, est opus difficile. Tertio id ostenditur ex effectu iustitiæ. Cum enim homo sit politicum animal, natum scilicet in societate conuiuere illa in eo fulgentius emineat virtus, per quam pax & tranquillitas publicaturus protegitur, hoc autem omnium maxime præstat iustitia, atque adeo conuentorum factorumque fides, quæ utij. Offic. ait Cicero, eius fundamentum est. Quocirca, vel ob hoc præcipue iustitia Hespero assimilatur, quod fulgentissimam rei publicæ pulchritudinem affert. Enimvero cum iusticia hæc temporalia bona per exigua sint perque angusta, possideri nisi per partes nequeunt, atque adeo nisi auiditates, humana legibus, seu limitibus, circumscribantur, ut unusquisque intra suum ius coercitus manus ad alienum non porrigat, ex quo legitimum possessorem deturber. Facit ergo iustitia ceu quadratos lapides sic homines dignitatibus ordinibus

diuersisque iuribus distinctos speciosissimam rempublicam extruere. Atque hinc quarto elicitur ratio. Illa est præclatior virtus, quæ omnibus atque in omni tempore est necessaria, quam alia magis particularis, iustitia autem, ut 7. Polit. cap. 1. & 1. Rhe. ait Philoso. necessaria est in bello & in pace, cum fortitudo in bello tantum suis fungatur uicibus. Quinto. Illa est nobilior ac magis necessaria uirtus, quæ seruata omnes possidentur, hæc autem potissimum est iustitia. Nam cum temperantia & fortitudine necessaria nihilominus est iustitia. Si tamen hæc nulli uulneraretur, omnes alie incolumes essent. Sexto, Illa est pretiosior uirtus, & de re maxime moralium, cuius maior esse debet cura legislatoris, in republica, hæc autem est iustitia, ut loco citato 7. Politic. ait Philoso. Et quo summat in cuncta complectamur, inde maxime res confirmatur quod in decalogo, ut supra monstratum est, nullum Deus præceptum posuit præterquam iustitiæ. Et in republica ciuili nullis uitijs tanta sunt, tanque acerba supplicia decreta, quam criminibus iniustitiæ si hæc resim modo nefandumque scelus accipias. Vnus autem ex his scrupulus enasci potest, utrum scilicet eousque constituumus iustitiam perfectiore esse ceteris moralibus ut quicumque eius actus sit excellentior quocumque aliarum. Nam multi ex nostris circa scrupulum ita censent. Quod profecto nulla probabilitate defendi potest. Equis enim dicat, quod vendere pisciculos iusto pretio, aut misera holera, eo quod sit actus iustitiæ, maioris sit laudis & meriti, quam maximus fortitudinis actus aut temperantiæ? profecto ridiculus meritiissimo hæc beatur. Quando ergo comparamus virtutem vnâ ad aliam, collatio tantum fit, ut nuperrime dicebamus, inter genus & genus, aut inter maximum actum vnus, & maximum alterius. Quod tum nihil verat, quo minus propter rei tenuitatem, id quod est genere superius in in diuiduo sit inferius. Quarta conclusio. Aliarum duarum virtutum moralium fortitudo est præstantior quam temperantia. Conclusio est S. Thom. loco citato. 2. 2. qu. 66. artic. 4. Quæ primo probatur ratione obiecti & subiecti. Nam temperantia versatur circa delectabilia tactus, qui omnium est sensuum maxime materialis, utpote omnium fundamentum. Preterea, ex parte actus

Quarta ratio.

Aristot.

Quinta.

Sexta.

Confirmatio.

Scrupulus.

Quorundam placitum.

Rõ ipre teritã opinionẽ

Quarta conclusio.

S. Tho Probõ conclusiois.

actus

NOTO
IURE
CIVILIS
DIT
13

actus. Fortitudo namque versetur circa pericula vite in bello, a qua cuncta tempora lia bona promanant, temperantia vero circa illa, ex quibus quidem vita dependet, vel indiuidui, quantum ad eas vel speciei quantum ad venerea. Sed tamen quia in illis non imminet adeo presens atque horrendum periculum mortis, non inest tantum difficultatis, neque uirtutis, quae circa difficile versatur.

Ad primū arg.

Primum igitur argumentum tri membri responso diluit S. Thom. Esto enim liberalitas hoc iustitiam exuperet, quod liberalitas id tribuit quod non debet, tamen iustitia propinquius accedit ad commune bonum, tribuit enim cuique quod suū est, quod seruatur publica pax, ad quam liberalitas non est tam necessaria, sed respicit bonum priuatum, quod est diffusiuum sui. Secundo. Iustitia latius extenditur, nam respectu omnium est necessaria, quod liberalitati non conuenit. Item, quia liberalitatis fundamentum, iustitia est. Nemo enim liberalitatis nomen meretur largiendo quod non debet, nisi iustus prius sit, soluendo quod debet. Et idē est de magnanimitate. Dubium autem hic superest de misericordia, quae etsi sit moralis uirtus, praeclearior tamen apparet quam iustitia, ut sanctus ipse Doctor.

Dubiu de mīa. S. Tho. Solutio.

2. 2. question. 20. consistetur, eo quod si propria Dei uirtus. Ad hoc autem respondetur, quod si misericordia accipiat, ut est tristitia alienae misericordiae moderatrix, inferior est, quam iustitia. quandoquidem in appetitu est concupiscibili. Si uero accipiat ut non dicit ordinem ad sensualem effectum, puta ad commiserationem, sed tantū uoluntatem leuandi alios a miseria multo est praeclearior, quam iustitia eo quod est uirtus sumpte ingenio diuina, uelle enim ac posse miseris cunctis & defectibus tam publicis quam priuatis succurrere, subiectum supponit, quod nulli esse possit calamitati defectiue, obnoxium, quod soli potest in accessu maiestati Dei congruere. Quamobrem & eius quoque effectus est omnium praeclearissimus, nempe absque ullo debito indigentias subleuare ac prorsum tollere. Nam si libertatem inferiorem iustitia fecimus ratio erat, quod in iustitia fundatur, neque ad commune bonum tam propinque accipit, neque ad omnes extenditur, misericordia

autem in suo culmine, puta ut in Deo existit, iustitiam non praesupponit imo prius per misericordiam res produxit, quam illis aliquid deberet, & ad publicum spectat bonum, ad totamque rempublicam prolatatur. Et ideo cum uir uis sit diuina, comparatio iustitiae non extenditur ad illam. Quod si obijcias iustitiam etiam esse uirtutem diuinam, atque adeo non excedi a misericordia, negatur consequentia, nam iustitia sic est diuina, secundum propriam rationem, puta debitū soluere, possit esse humana, misericordia uero quatenus nullam secum patitur miseriam, ob id quod oēs tollit, est Deo maxime propria, atque adeo in ipso illustrior, ac rutilantior, quam iustitia. Secundo autem argumento sua est conclusio concessa, nempe prudentiam dignitate esse superiorē Coparanus. n. m. iustitiam ad uirtutes morales, quae sunt in appetitu. Ad tertium de temperantia respondeo, quod etsi illa nobis comoda asserat, quam ob rem Arist. 7. Polit. c. 1. tali ratione iustitiae illa adaequet, ubi temperantia, inquit, sicut & iustitia tempore belli & pacis est necessaria, simpliciter tamen pro allatas supra rationes iustitia est anteferenda. De fortitudine autē, q. 4. argumento contendeatur iustitia praeponi maior superest ambigendi ratio. Habet. n. si reuera haec ingeniuum uirtus argumenta multa, sibi in hac causa patrocinantia. Primum, si a nomine eius encomium auspiceris fortitudo nomen uirtutis uidetur per excellentiam obtinere. Sic. n. legitur Sapiens. 8. Sobrietas em & iustitiam docet, prudentiam & uirtutem, fortitudinem. Et ratio ipsa uirtutis, quae est animū ad uisum applicare, ex imio fulgore splendet in illa; puta quae hominē praesentissimae morti omnium horrendissimae obijcit. Et tertio eius excellentiam splendore commendat, quo habetur in republica. Magnates. n. & sanguine praeclearissimi inde maximis facultatibus cumulantur atque honoribus suspiciuntur, quod fortitudinis uirtute rempublicam tuentur. Ob idque nunquam prosapia consueuerunt compendiosiori uia in republica nobilitati, quam per bellicam fortitudinem. Id quod uel Gentium, nempe Lacedaemoniorum, Roma & Graecorum historiae perpetuae memoriae prodiderunt. Haec. n. uirtus, ut Hercules, ac Theodosius, & quos poetae fabulantur, mitamus, Alexandros, Cæsares, Scipiones, atque alios id genus

Quarta. genis toto orbe celebrimo fecit. Quin e-
get profana missa faciamus, virtuti maiori-
tatem (vt paulo antea dicebamus) ex ma-
ximo eius actu debemus perpendere, opti-
mus autē fortitudinis actus (quale est mar-
tiritium) & laude & merito excellentior est
quam supremus iustitia. Nam maiore chari-
tatem nemo habet, quam vt animam suā
ponat quis pro amicis suis, ac potissimum
pro Deo interlimonium fidei, ergo fortitū-
do fastigiū inter morales virtutes obtinet.
Ad hæc, cum summum hominis bonū na-
turale, sit libertas, illa erit virtus omnium
maxima, per quam libertas presertim ven-
dicatur, hæc aut est fortitudo. Nam vt. 7.
Polit. ait Arist. qui pericula belli non super-
at, serui sunt. Ad-de illā esse pretiosissimā
que est rarissima, hæc autem fortitudo, rari-
us enim fortes inuenias, quam alius virtu-
tibus præditos. In summa fortitudinis in-
Senium & vis est alios vincere sibi que sup-
peditare quod Dei virtutem & potentiam
proxime præfert, vnde fortes atq. animi
robustos cūcti pertimescunt, om-
nesq. venerant ac reueretur. His veruntq.
nihil obstantibus incauenter est in sua
persistendum. Satis enim pro sua laude
fuerit fortitudini, iustitiam in liem de præ-
latura uocasse. Quando enim rationes alias
supra comme moratas sileremus hæc pro
iustitia victoria abundat, quod fortitudo
nulla tenus est, nisi ad iustitiam præsidium
& custodiam necessaria. Sciantissime nam-
que apud Platone. Agesilaus, dum ceu iu-
dex hanc qō interrogaretur, vtra scilicet ha-
rum virtutum, alteri præstaret, respondit,
nihil vtrique fortitudine indigeremus, sit
omnes iusti essemus. Enimvero nisi iustitia
violaretur, neququam bellis daretur occa-
sio, in quibus fortitudo reipublice feruit. Re-
spondetur ergo ad principale argumen-
tum, quod etsi fortitudo sit circa difficilius,
tamen iustitia est circa id quod est melius,
Præclarior namque est, vt pax & tranquilli-
tas humani generis per iustitiam seruetur,
quam vita priuati hominis. Quare iustitia,
vt diximus, vtroque tempore & pacis & bel-
licæ fulget. Neque ad pacem necessaria est
fortitudo, nisi iustitia proflibata. Pari mo-
do respondetur ad id quod denomine obie-
ctum est. Vendicauit enim sibi fortitudo
virtutis nomen, non simpliciter per excel-
lentiam sed quia qualitas, illa, ac suis vir-
tutis, que animum robustum efficit, & con-

stantem, præcellit in ipsa. Ad aliud autem
de nobilium splendore, quibus nomina for-
titudo fecit præclara. Respondetur, quod
si fortitudo tales illis honores pepererit, id
tamen non fecit nisi tanquam miles mini-
straque iustitiæ, quia neque virtutis ratio-
ne assequi valet, nisi quatenus est iustitiæ
custos ac propugnatrix. Enimvero cum ho-
nos soli virtuti, vt Arist. i. Eth. inquit, de-
beat, ac potissimum iustitiæ, vbi homines
aliter quam iustitiam tuendo animi robur
exercent, non sunt aliter fortes, quam tru-
ces quui, serocesq. viri, atque immanes ti-
gres. Continuit ergo respublica magna-
tes atq. illustres, vt sacrosanctam iustitiæ vir-
tutem sua fortitudine strenue protegerent,
neque non vt sua potentia iniuriam aliis
offerret, sed vt vndiq. propulsarent. Ad
aliud autem quod de martyrum fortitudi-
ne maiori cum probabilitate obiectum est,
respondetur quod etsi actus martyrii, qui
apud Deum præclarissimus est a virtute
fortitudinis sit elicitus, non tū inde totum
suum laudem nascitur, sed quia a supre-
mo charitatis conatu imperat, qua nemo
maiore habet quam vt animam suam ponat
pro Deo suo. Quare & religionis virtus,
q̄ præstantior est quam iustitia, suis illic vi-
cibus fungitur. Quo fit vt ponere vitā pro
alio quolibet amico, non adæquaret supre-
mum actū iustitiæ. Ad aliud negat fortitu-
dini maxime esse propriū libertatē asse-
re. Imò hoc præ cunctis virtutibus, iustitiæ
competit, que vtriusq. diximus, patens est
pulcherrimæ pacis, sed iustitia perturbata,
necessaria est ad libertatem fortitudo. Ad
aliud etsi concedere, hæc rōne rarā esse for-
titudinis virtutem, q̄ circa truculentissimā
mortē, quā hoīes maxime extimescunt ver-
satur, tamen profecto si ingentissimā mor-
taliū auiditatem honoris atq. splendoris
species, quem per fas atq. nefas persequun-
tur. multo crediderim esse rationem iusti-
tiæ virtutem, que non modo in minimis
aut in mediocribus, sed in his quæ ad am-
plissimas dignitates maxime referunt, con-
stantissime vigeat. Ad postremum deniq.
negatur per fortitudinem maxime nos
Deo assimilari, licet fortes victos suos sup-
pedirent. Non enim hoc est in Deo sum-
mum, sed cuncta per iustitiam subiugare,
ac potissimum per misericordiā creare ac
recreare.

Ad tertium.

Ad quartum.

Ad quintum.

Ad sextum.

Ad vltimum.

Quæ.

SOTO
IURE
COTINUS
DIT
13